

Міністерство освіти і науки України
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Навчально-науковий інститут філології
Кафедра мов і літератур Далекого Сходу та Південно-Східної Азії

**ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ІНДОНЕЗІЙСЬКОМОВНИХ ПОЛІТИЧНИХ
ПРОМОВ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ**

Кваліфікаційна робота

освітнього ступеня «магістр»

студентки II курсу магістратури

освітньої програми

**«Східна філологія, західноєвропейська мова та
переклад: індонезійська мова і література»,**

спеціальність – 035 «Філологія» (035.064

Філологія (східні мови та літератури (переклад
включно), перша – індонезійська)

Марина Андріївна ДОЛЯ

Науковий керівник:

к. філол. н., асистент Хімаван П.

Рецензент:

асистент Налімова А. О.

«Допущено до захисту»

Протокол засідання

кафедри мов і літератур Далекого Сходу та Південно-Східної Азії

протокол №__ від «__» _____ 2025 року

завідувач кафедри _____ (підпис)

д.філол.н., доц. Ісаєва Н. С.

КИЇВ
2025

АНОТАЦІЯ

Магістерська робота присвячена дослідженню особливостей перекладу індонезійськомовних політичних промов українською мовою. Актуальність дослідження зумовлена розширенням міжнародних контактів України з країнами Південно-Східної Азії, зокрема з Індонезією, та потребою в адекватному перекладі політичного дискурсу, що передає не лише зміст, а й культурно-риторичний контекст. Об'єктом дослідження є індонезійськомовні політичні промови, предметом — перекладацькі стратегії та трансформації, що застосовуються при перекладі цих промов українською мовою.

Мета роботи — визначити лексико-стилістичні, риторичні й культурно-семантичні особливості індонезійських політичних промов та обґрунтувати ефективні стратегії їх перекладу. Для досягнення цієї мети застосовано такі методи: контент-аналіз, порівняльний аналіз оригіналу і перекладу, дискурсивний аналіз, а також моделювання перекладацьких рішень. Структура роботи складається з трьох розділів: у першому розкрито теоретичні засади політичного дискурсу та перекладу; у другому — проаналізовано соціокультурний контекст, лексику, стилістику й риторику індонезійських промов; у третьому — проведено аналіз понад 40 фрагментів промов 1928–2023 років і обґрунтовано ефективні перекладацькі стратегії.

Результати дослідження підтверджують, що успішний переклад політичного дискурсу можливий за умови врахування жанрової специфіки, прагматичних цілей, культурних кодів і особливостей мовної системи. Новизна роботи полягає у першому в українському перекладознавстві комплексному аналізі перекладу індонезійських політичних промов українською мовою. Практичне значення роботи полягає у можливості застосування результатів у підготовці перекладачів, у дипломатичній сфері та при створенні методичних матеріалів для роботи з текстами політичного характеру.

Ключові слова: індонезійськомовні політичні промови, політичний дискурс, переклад, риторичні засоби, культурна адаптація, еквівалентність, перекладацькі стратегії.

ABSTRACT

This master's thesis explores the specific features of translating Indonesian-language political speeches into Ukrainian. The relevance of the study is driven by the expanding international relations between Ukraine and Southeast Asian countries, particularly Indonesia, and the need for accurate translation of political discourse that conveys not only content but also its cultural and rhetorical context. The object of the study is Indonesian-language political speeches, and the subject is the translation strategies and transformations applied in their translation into Ukrainian.

The aim of the thesis is to identify the lexical, stylistic, rhetorical, and cultural-semantic features of Indonesian political speeches and to substantiate effective strategies for their translation. To achieve this goal, the following methods were used: content analysis, comparative analysis of original texts and translations, discourse analysis, and modeling of translation solutions. The structure of the thesis includes three chapters: the first outlines the theoretical foundations of political discourse and its translation; the second analyzes the sociocultural context, lexis, stylistics, and rhetoric of Indonesian speeches; the third provides an in-depth analysis of over 40 speech excerpts from 1928 to 2023 and substantiates effective translation strategies

The results of the study confirm that successful translation of political discourse is possible when the translator takes into account genre-specific features, pragmatic aims, cultural codes, and linguistic system differences. The novelty of the thesis lies in the first comprehensive Ukrainian-language analysis of Indonesian political speech translation within the field of Ukrainian translation studies. The practical

value of the findings lies in their applicability in translator training, diplomatic communication, and the development of teaching materials for working with political texts.

Key words: Indonesian political speeches, political discourse, translation, rhetorical devices, cultural adaptation, equivalence, translation strategies.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПЕРЕКЛАДУ ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ	9
1.1. Політичний дискурс як об'єкт лінгвістичних і перекладознавчих досліджень.....	9
1.2. Політична промова як жанр: структура, функції, стилістичні особливості	11
1.3. Основні труднощі перекладу політичного дискурсу та шляхи їх подолання	14
Висновок до першого розділу	19
РОЗДІЛ 2. ЛІНГВОКУЛЬТУРНІ Й РИТОРИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ІНДОНЕЗІЙСЬКОМОВНОГО ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ	21
2.1. Соціокультурний контекст функціонування політичного дискурсу в Індонезії.....	21
2.2. Лексико-стилістичні особливості індонезійських політичних промов. 24	
2.3. Риторичні прийоми та культурно марковані елементи в промовах індонезійських політиків	29
Висновки до другого розділу	33
РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ІНДОНЕЗІЙСЬКОМОВНИХ ПОЛІТИЧНИХ ПРОМОВ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ	35
3.1. Лексичні, стилістичні та риторичні особливості перекладу індонезійськомовних політичних промов.....	35
3.2. Аналіз перекладу	41
3.3. Моделювання перекладацьких стратегій на основі практичного аналізу.....	75
Висновки до третього розділу.....	80
ВИСНОВКИ	82
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	84
ДОДАТОК 1	91
ДОДАТОК 2	92
ДОДАТОК 3	93

ВСТУП

Політичний дискурс відіграє ключову роль у міжнародному спілкуванні, адже через політичні промови державні діячі формують громадську думку, налагоджують міждержавний діалог та представляють інтереси своєї країни на світовій арені. Переклад таких промов є складним завданням, яке вимагає збереження не лише змісту, а й стилістики, риторичного впливу та культурної ідентичності оригіналу. Особливої уваги потребують індонезійськомовні політичні промови, адже індонезійська мова, як і культура Індонезії, має унікальні риси, які значно впливають на формування політичного дискурсу.

Попри загальне зацікавлення до перекладу політичного дискурсу, проблема перекладу індонезійськомовних політичних промов досі залишається малодослідженою у сучасному українському перекладознавстві. У той час як вітчизняні вчені, зокрема В. Кочерган, Т. Кияк, В. Карабан, приділяли увагу проблематиці перекладу публіцистичних та офіційно-ділових текстів, індонезійський матеріал у їхніх працях практично не представлений. Натомість індонезійські дослідники, серед яких варто виокремити М. Р. Набабана, Істу Махарсі, Суньйоно Дарджовіджойо та М. Сур'явінату, активно вивчають дискурсивні особливості індонезійських політичних текстів і пропонують низку стратегій з урахуванням культурно-лінгвістичних маркерів мови. Їхні напрацювання становлять цінну теоретичну основу для аналізу індонезійськомовного політичного дискурсу у перекладі.

Актуальність цього дослідження зумовлена потребою у всебічному аналізі індонезійськомовних політичних промов як лінгвістичного та комунікативного явища, а також у розробці ефективних перекладацьких стратегій, які забезпечують адекватну й еквівалентну передачу змісту, стилістики й риторичного навантаження тексту. Зростання міжнародної співпраці між Україною та Індонезією додатково підкреслює важливість якісного перекладу політичних текстів для зміцнення дипломатичних відносин і міжкультурного порозуміння.

Метою роботи є визначення особливостей перекладу індонезійськомовних політичних промов українською мовою з урахуванням їх лексико-стилістичних, культурно-семантичних і риторичних характеристик.

Для досягнення поставленої мети були сформульовані такі **завдання**:

1. Охарактеризувати політичний дискурс як жанр і визначити його ключові лінгвістичні та прагматичні ознаки.

2. Виявити специфіку індонезійськомовного політичного дискурсу на рівні лексики, стилістики, риторики та культурних маркерів.

3. Проаналізувати труднощі перекладу індонезійськомовних політичних промов на українську мову та визначити типові трансформації.

4. Виконати переклад автентичних індонезійськомовних політичних промов та здійснити їх поглиблений аналіз.

5. Запропонувати перекладацькі стратегії, що забезпечують адекватність і збереження функціонально-стилістичної еквівалентності.

Об'єктом дослідження виступають індонезійськомовні політичні промови як відображення політичного дискурсу країни.

Предметом дослідження є особливості перекладу індонезійськомовного політичного дискурсу українською мовою, зокрема лексико-стилістичні, риторичні та культурно-значущі елементи.

Матеріалом дослідження став корпус з понад 40 промов політичних діячів Індонезії. Тематика охоплює внутрішньополітичні звернення, виступи на міжнародних форумах, заяви з приводу глобальних подій, включно з Україною.

Методи дослідження включають контент-аналіз, порівняльний аналіз оригіналу та перекладу, дискурсивний аналіз, метод компонентного аналізу лексичних одиниць, а також моделювання перекладацьких стратегій.

Наукова новизна роботи полягає в першому комплексному аналізі індонезійськомовного політичного дискурсу у перекладі українською мовою, з акцентом на стилістичну та культурну адаптацію тексту.

Практичне значення дослідження полягає в можливості застосування результатів при підготовці фахівців з перекладу, викладанні перекладознавчих дисциплін, а також у створенні практичних посібників і методичних рекомендацій для перекладачів, які працюють з азійськими мовами в політичній сфері.

Структура роботи складається зі вступу, трьох розділів з висновками, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. У першому розділі представлено теоретичні засади перекладу політичного дискурсу. У другому – охарактеризовано специфіку індонезійських політичних промов. У третьому – подано переклад понад 40 автентичних промов та аналізовано перекладацькі трансформації з позиції адекватності та еквівалентності.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПЕРЕКЛАДУ ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ

1.1. Політичний дискурс як об'єкт лінгвістичних і перекладознавчих досліджень

Політичний дискурс належить до числа центральних об'єктів в сучасній лінгвістиці та перекладознавстві, адже він відіграє ключову роль у формуванні суспільної свідомості та є засобом боротьби за владу [20]. Незважаючи на велику кількість визначень поняття «політичний дискурс», дослідники часто посилаються на класичне формулювання А. Н. Баранова. Згідно з ним, політичний дискурс – це «сукупність усіх мовленнєвих актів, які використовуються в політичних обговореннях, а також правил публічної політики, освячених традицією і підтверджених досвідом» [3]. Іншими словами, політичний дискурс охоплює як власне тексти висловлювань політиків, так і соціокультурний контекст їх функціонування, включно з нормами та очікуваннями, що склалися у політичній культурі.

В рамках політичного дискурсу виділяють різні жанри – передвиборні дебати, маніфести, інтерв'ю, політична реклама тощо, однак особливої уваги заслуговує жанр політичної промови. Політична промова – це публічний виступ політика з метою переконати аудиторію у правильності певної позиції чи спонукати до дії [2, с. 28-33]. Її головне призначення – персуазивне, тобто впливове: промовець намагається не просто поінформувати, а змінити погляди або поведінку слухачів на свою користь. Як зазначають дослідники, мовець через промову прагне «переконати націю та весь світ у своїй лінії керівництва» [5], використовуючи мову як потужний інструмент влади.

Політичний дискурс є міждисциплінарним явищем, що вивчається не лише мовознавцями, але й політологами, соціологами, психологами. Для адекватного аналізу необхідно враховувати комунікативну ситуацію: хто говорить, до кого звертається, заради якої мети, у якому контексті [37].

Вузкий підхід до політичного дискурсу зосереджується переважно на офіційних виступах професійних політиків у боротьбі за владу [39, с.130]. Натомість широкий підхід включає також політичні висловлювання у медіа, висвітлення політичних подій журналістами, тобто все мовлення на політичні теми у суспільстві. У нашій роботі ми дотримуємося першого підходу, розглядаючи політичний дискурс як мовлення політиків (глави держав, урядовців) у публічній сфері, спрямоване на досягнення політичних цілей.

Важливою характеристикою політичного дискурсу є його функції. Домінуючою виступає функція впливу (іноді її називають мотивувальною або інтенсивною) – спонукання аудиторії підтримати промовця, його програму, надати йому мандат влади [13]. Е. Шейгал, зокрема, визначає політичний дискурс як «комунікацію, головним наміром якої є боротьба за владу» [64, с.284]. Для реалізації цієї мети політичне мовлення насичене стилістичними засобами, що роблять його емоційно виразним та переконливим. Мотиваційна функція може проявлятися відкрито – через заклики, гасла, прямі звернення до народу, або імпліцитно – через створення певного емоційного фону (наприклад, почуття єдності чи страху), який спонукає аудиторію діяти певним чином [10].

Окрім впливу, політичний дискурс виконує й комунікативну (інформативну) функцію – передає інформацію про рішення, політичні події, плани влади. Хоча інформування не є самоціллю політичної промови, без фактажу та повідомлення про реальні справи неможливо здобути довіру слухачів. Емоційна функція політичного мовлення полягає у вираженні почуттів промовця та навіюванні слухачам відповідних емоцій – ентузіазму, обурення, надії тощо [22, с.156-163]. Удале використання риторичних засобів дозволяє оратору викликати в аудиторії широкий спектр емоцій, співзвучних із його задумом. Фатична функція спрямована на встановлення контакту з аудиторією та підтримання взаєморозуміння [23]. У політичних промовах вона проявляється через привітання, звертання до слухачів, слова вдячності – все, що підкреслює увагу до адресата і сприяє довірчому зв'язку. Мета-мовна

функція іноді теж важлива: політики можуть зупинятися на поясненні окремих термінів чи концептів, щоб переконатися, що їх правильно зрозуміють. Нарешті, естетична функція пов'язана з творчим, образним аспектом мовлення, використанням метафор, ритмічності, щоб промова запам'яталася слухачам як яскрава і сильна [6, с. 132].

Таким чином, політичний дискурс – це складне багатофункціональне утворення, де інформаційні елементи тісно переплетені з прагненням вплинути на аудиторію. Для перекладача важливо усвідомлювати ці особливості, адже переклад має не просто передати зміст сказаного, а й зберегти прагматичний ефект – переконати цільову аудиторію так само, як оригінал впливав на свою.

1.2. Політична промова як жанр: структура, функції, стилістичні особливості

Політична промова належить до жанрів політичного дискурсу, що вирізняються відносно стійкою структурою та комунікативною метою. Як правило, політична промова складається з трьох основних частин: вступу, де промовець встановлює контакт з аудиторією, окреслює тему і часто висловлює вдячність чи вітає присутніх; основної частини, в якій подається головний зміст – аргументи, факти, заклики; та завершення, де підсумовуються основні ідеї і нерідко міститься емоційний заклик або побажання. Така композиція властива більшості офіційних виступів, хоча конкретне наповнення може варіюватися залежно від нагоди (інавгураційна промова, програмна заява, звернення до парламенту тощо) [4].

Зокрема, у вступі політики часто застосовують формули звернення і привітання. В індонезійських промовах це може бути розгорнута серія ввічливих звернень до посадовців і аудиторії: наприклад, «Yang saya hormati, ... Saudara-saudara se-Bangsa dan se-Tanah Air» – «Шановні... брати і сестри співвітчизники» [7]. В українській традиції офіційного мовлення прийнято

стислий варіант на кшталт: «Шановні пані та панове» або «Дорогі співвітчизники». Таким чином, навіть на рівні вступних формул уже помітні жанрові відмінності, продиктовані культурними нормами ввічливості. Перекладач має згладити ці відмінності: зберегти шанобливий тон, але водночас адаптувати звертання до умов української мови (детальніше про такі трансформації – у розділі 3).

Головна мета політичної промови – переконати аудиторію, тому цей жанр належить до персуазивних жанрів. Політичні промови «є особливою формою переконання в аргументації, що відіграє важливу роль у житті країни» [17]. Вони служать інструментом, за допомогою якого лідери надихають народ, закликають до дій, змінюють ставлення громадськості. Наприклад, президент прагне через промови об'єднати націю і утвердити своє лідерство не лише всередині країни, а й на міжнародній арені. Таким чином, політична промова – це потужний політичний інструмент, здатний спонукати людей до дії або змінити їх бачення певної проблеми.

Функції політичної промови в цілому збігаються з функціями політичного дискурсу, про які йшлося вище, але в межах жанру вони набувають конкретного вираження. Інформативна функція реалізується через виклад політиком актуальних фактів, статистичних даних, звітів про виконану роботу. Приміром, у щорічних зверненнях до парламенту глави держав підсумовують економічні показники (зростання чи падіння ВВП, рівень інфляції тощо), повідомляють про ухвалені рішення та плани [12]. Впливова (мотивувальна) функція проявляється через заклики, гасла, риторичні запитання. Часто оратор використовує форму «Ми повинні...», щоб включити аудиторію до кола однодумців і спонукати до спільних дій. Наприклад: «Kita harus melakukan reformasi fundamental...» – «Ми повинні здійснити фундаментальні реформи...» [22]. Вживання інклюзивного «ми» (kita) замість ексклюзивного «ми» (kami) в індонезійській мові сигналізує, що промовець єднає себе з народом, – цей прийом посилює переконувальний вплив через створення відчуття єдності з аудиторією.

Емоційна складова промов здійснюється за рахунок риторичних засобів: метафор, гіпербол, анафор, градацій. Політичні промови часто містять образні порівняння, що роблять складні явища зрозумілішими і емоційнішими. У наведеному фрагменті індонезійської промови президент порівнює стан економіки під час пандемії з «комп'ютером, що завис і потребує перезавантаження» [8]. В українському перекладі цей яскравий образ можна передати відповідною метафорою: «економіка зависла, як комп'ютер, її довелося перезапустити». Такі образні вислови виконують подвійне завдання – спрощують сприйняття (через знайомий образ) і додають промові експресивності.

Стилістично політичним промовам притаманний урочистий, піднесений тон, поєднаний із зрозумілістю викладу. Мова політика має бути одночасно доступною широкому загалу і достатньо виразною, щоб запам'ятатися [31]. Тому часто спостерігається поєднання стандарту (типових фраз, повторюваних конструкцій) та експресії. З одного боку, політики дотримуються певних шаблонів у структуруванні промови (наприклад, традиційно дякують попередникам, вітають присутніх, згадують ключові дати та ідеали). З іншого – прагнуть включити оригінальні риторичні ходи, крилаті фрази, які потім цитуватимуться. Це відповідає спостереженню, що політичний дискурс поєднує стандартизацію та експресивність [1].

Ще однією характерною рисою стилю політичних промов є використання повторів для наголосу на ключових ідеях. Повтори можуть бути лексичні (те саме слово чи фраза повторюється кілька разів) або синтаксичні (декілька речень починаються однаково – анафора). Історично відомо, що індонезійський лідер Сукарно широко застосовував риторичні повтори: дослідження показало, що в його промові «Tahun Berdikari» (1965) вживано щонайменше 218 випадків повторень [21], причому майже в кожному абзаці є більш ніж один приклад. Наприклад, Сукарно неодноразово повторював слово «bukan» («не») для посилення заперечення: «bukan bangsa tempe, bukan bangsa kuli, bukan...» («не нація темпе, не нація кулі [рабів], не...»). У перекладі такі

повтори слід зберігати, адже вони створюють риторичний ритм і підкреслюють емоційну напруженість промови. Українською це можна передати аналогічним повторенням частки «не»: «ми – не нація рабів, не нація слуг, не нація безголосих» – такий переклад відтворює і зміст, і експресію оригіналу.

Отже, політична промова як жанр характеризується чіткою комунікативною метою (переконати), певною структурною організацією та багатим арсеналом стилістичних засобів. Розуміння цих особливостей є необхідною передумовою для успішного перекладу: перекладач має бачити за текстом промови її прагматичну настанову і жанрові конвенції, щоби адекватно передати їх українською мовою.

1.3 Основні труднощі перекладу політичного дискурсу та шляхи їх подолання

Переклад політичного дискурсу, зокрема жанру політичної промови, супроводжується низкою труднощів, обумовлених як лінгвістичними розбіжностями між мовами, так і культурно-риторичними нюансами.

Однією з ключових проблем є так звана міжмовна асиметрія. Згідно з Н. К. Рябцевою, перекладачеві часто доводиться «вкладати в текст більше інформації, ніж експліцитно виражено в ньому» [65], щоб подолати розбіжності між мовними картинками світу. Це особливо актуально при перекладі з індонезійської, де граматичні категорії (час, рід, число) виражені інакше, ніж в українській. Наприклад, в індонезійській мові відсутні категорії роду та відмінювання займенників – слова *dia* означає і «він», і «вона». В політичних текстах це може спричинити неоднозначність, кого мають на увазі. Перекладач мусить за контекстом визначати стать чи посаду особи і підставляти відповідний займенник українською («він» чи «вона», або взагалі повторити ім'я/назву посади для ясності). Ще одна асиметрія – відмінність у способах вираження множини: індонезійська часто використовує дублювання

слова (напр. *rakyat-rakyat* для позначення «народи»/«народу (множ.)»), тоді як українська має граматичну категорію множини. Перекладаючи, доводиться замінювати такі повтори звичайною множинною формою або додавати слова на кшталт «усі», «різні», якщо потрібно передати наголос на множинності [79, с.115].

Лексичні труднощі перекладу політичних промов пов'язані з реаліями, специфічними для політичної системи, культури або історії. В промові можуть траплятися аббревіатури державних установ, назв партій, програм, наприклад: MPR, DPR, Pancasila, HUT RI тощо. Українському читачеві ці скорочення чи терміни нічого не скажуть без пояснення. Тому одним зі шляхів є застосування транскрипції/транслітерації з поясненням. Скажімо, MPR RI (Majelis Permusyawaratan Rakyat Republik Indonesia) можна перекласти як «Народний консультативний конгрес Республіки Індонезія (MPR RI)» – тут наведено український відповідник функції цього органу та збережено оригінальну аббревіатуру для довідки. Аналогічно Pancasila – ключове поняття індонезійської ідеології – доцільно подати як «Панча Сіла (державна ідеологія Індонезії)», тобто через калькування назви латиницею з коротким тлумаченням. Такий прийом називають дескриптивним перекладом, або описовою перифразою: він дозволяє донести зміст нового для української культури поняття без втрати інформації [62].

Індонезійський політичний дискурс багатий на культурно марковані вислови, які теж становлять виклик для перекладу. Наприклад, національне гасло *Bhinneka Tunggal Ika* («Єдність у різноманітті») чи концепт *gotong royong* (традиція взаємодопомоги громадою) часто згадуються політиками. Перекладаючи такі одиниці, перекладач має обирати між стратегією транскрибувати і пояснити або підібрати функціональний аналог. *Gotong royong* інколи перекладають описово як «спільна взаємодопомога», що передає суть явища. Водночас, якщо текст передбачає інформування про індонезійську культуру, можна залишити словосполучення «готонг ройонг» українською транслітерацією і додати зноски із поясненням. Вибір залежить

від призначення перекладу: для широкої публіки доречніше дати зрозумілий опис, а для фахового видання – можливо, залишити оригінал як культурну реалію [57].

Стилістичні труднощі виникають при передачі офіційно-ввічливих формул, емоційно забарвлених фраз та риторичних прийомів. Взяти хоча б форму звертання *Yang Mulia*, з якої в Індонезії звертаються до високопосадовців або дипломатів (буквально «Ваше Високоповажність»). В українському етикеті звертань прямих аналогів немає; перекладачеві доведеться або опустити цю форму, або замінити нейтральним «шановний». Так, звертання *Yang Mulia Para Duta Besar* до послів перекладемо як «Високоповажні пані та панове Посли» – додавши ввічливе означення, прийнятне українською, аби передати тон поваги. Інший аспект – велика кількість повторюваних офіційних титулів у індонезійських промовах (перелік усіх посад і імен). Дослівний переклад цілого списку може виглядати громіздким і стомлюючим для українського читача, проте скорочувати його небезпечно, щоб не порушити протоколу. Зазвичай в письмовому перекладі таких промов перелік зберігають, проте в усному синхронному перекладі перекладач може узагальнити: «Шановні високопосадовці, пані та панове», якщо це не суперечить інструкціям [40].

Одне з найскладніших завдань – передача риторичних прийомів та прагматичних конотацій. Політики часто використовують гру слів, алюзії, крилаті вислови. В індонезійській практиці, наприклад, відомий вираз Сукарно *Jas Merah* – аббревіатура від *Jangan sekali-kali melupakan sejarah* («Ніколи не забувайте історію»). Якщо оригінал промови містить таку гру слів, перекладач постане перед дилемою: чи залишити її без змін (що збереже історичну колоритність, але українському читачеві *Jas Merah* нічого не скаже), чи спробувати вигадати аналогічний образ українською. У даному разі можна дати прямий переклад гасла – «Ніколи не забуваймо історію», а в дужках зазначити (акронім *Jas Merah*), щоби зберегти зв'язок з оригіналом. Загалом, при перекладі крилатих фраз і гасел варто, по можливості, використовувати

функціональні аналоги – тобто такі вирази українською, що викликатимуть подібний відгук у цільовій аудиторії. Наприклад, індонезійське патріотичне гасло Merdeka! (буквально «Свобода!/Незалежність!») в контексті промови може бути доречно перекладене як «Незалежність!» або навіть «Слава незалежній Індонезії!» – залежно від стилю перекладу, прийнятого для таких випадків.

Шляхи подолання згаданих труднощів лежать у площині відомих перекладацьких стратегій: транскрипція/транслітерація власних назв, калькування стійких словосполучень, описовий переклад для реалій, генералізація чи конкретизація лексичних значень за потреби, модуляція – зміна ракурсу вислову (наприклад, актив на пасив чи навпаки) для збереження смислу у новій мовній формі. Перекладач має бути готовим застосувати компенсацію: якщо якийсь риторичний прийом не перекладається напряму, можна компенсувати його в іншому місці тексту іншим засобом, щоб загальна стилістична насиченість промови лишилася відчутною. Наприклад, гру слів, що втратилася, компенсувати додаванням виразної метафори при перекладі іншого фрагменту [47].

Важливо також враховувати динаміку мови. Політичний дискурс дуже чутливий до нових словникових одиниць – неологізмів, молодіжного сленгу, інтернет-мемів, які політики все частіше вживають, аби звучати сучасно. Перекладачеві слід відстежувати ці тенденції, щоби знайти адекватні відповідники українською і уникнути архаїчності чи буквалізму [33, с.218]. Так само, як зауважують дослідники, перекладач політичних текстів повинен мати глибокі фонові знання про країни і культури, з якими працює [32]. У випадку індонезійсько-українського перекладу – знати реалії сучасної Індонезії (політичні партії, лідери, адміністративний устрій, культурні особливості) та орієнтуватися в українському політичному дискурсі, аби правильно підібрати стилістичні відповідники.

Підсумовуючи, основні труднощі перекладу політичного дискурсу полягають у збереженні балансу між точністю передачі змісту і відтворенням

впливу оригіналу. Для їх подолання перекладач застосовує комплекс лексичних, граматичних та стилістичних трансформацій, керуючись принципом функціональної еквівалентності: важливо не стільки дослівно перекласти кожне слово, скільки донести до реципієнта ті самі смисли й емоції, які закладено в промові мовою оригіналу.

Висновок до першого розділу

У першому розділі було здійснено комплексний теоретичний аналіз політичного дискурсу як об'єкта перекладу, що дозволило окреслити його жанрово-комунікативні особливості, структуру політичної промови та основні перекладацькі виклики.

Насамперед з'ясовано, що політичний дискурс є особливим типом публічного мовлення, головна функція якого — вплив на свідомість і поведінку аудиторії. Він поєднує в собі інформативність, емоційність, прагнення до переконання та ритуалізованість, що вимагає від перекладача розуміння як мовних, так і прагматичних аспектів оригіналу. Політичний дискурс виконує персуазивну, інформативну, емоційну, фатичну, метамовну та естетичну функції, що задають його стилістичну багат шаровість.

Далі було проаналізовано політичну промову як центральний жанр політичного дискурсу. Встановлено її типову тричленну структуру (вступ, основна частина, завершення), що має ритуалізовані елементи залежно від культурної традиції. Особливу увагу приділено індонезійському мовному етикету, зокрема звертанням типу «Yang saya hormati...» або «Yang Mulia Para Duta Besar», які не мають прямих українських відповідників і потребують адаптивного перекладу. У мовленні індонезійських політиків активно використовуються включальні займенники («kita»), образні порівняння («економіка зависла, як комп'ютер») і риторичні повтори, як у промовах Сукарно («bukan bangsa...»), що формують емоційно-риторичний стиль виступу. Переклад таких засобів потребує збереження не лише форми, а й інтенсивності впливу на адресата.

У підрозділі 1.3 було окреслено коло основних труднощів перекладу індонезійськомовного політичного дискурсу українською мовою. Зокрема, проаналізовано міжмовну асиметрію (відсутність граматичних категорій роду, часу, числа в індонезійській мові), що потребує додаткового семантичного уточнення в перекладі. Визначено проблеми передачі культурно маркованих

понять («gotong royong», «Pancasila», «Jas Merah») і стилістичних одиниць, які мають глибоке символічне навантаження в індонезійському суспільстві. Показано, що перекладачеві доводиться балансувати між точністю і дохідливістю, часто використовуючи описові переклади, калькування, адаптацію або компенсацію риторичного ефекту.

Узагальнюючи, можна зробити висновок, що переклад політичного дискурсу, зокрема промов, виходить за межі простого міжмовного трансферу: він потребує глибокого розуміння функцій тексту, жанрової специфіки, комунікативного наміру та культурних норм. Успішний переклад політичної промови полягає у збереженні змісту й впливу оригіналу, що забезпечується застосуванням функціонально-еквівалентних перекладацьких стратегій із урахуванням риторичних і прагматичних особливостей джерельної культури.

РОЗДІЛ 2

ЛІНГВОКУЛЬТУРНІ Й РИТОРИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ІНДОНЕЗІЙСЬКОМОВНОГО ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ

2.1. Соціокультурний контекст функціонування політичного дискурсу в Індонезії

Індонезійський політичний дискурс формується під впливом унікального соціокультурного контексту Індонезії – держави, що об'єднує надзвичайну етнічну, мовну та релігійну різноманітність. Індонезія – четверта за чисельністю населення країна світу (понад 270 млн осіб), населення якої належить до сотень етносів, розмовляє більш ніж 700 мовами, сповідує різні релігії (іслам, християнство, індуїзм, буддизм та ін.). За таких умов питання національної єдності та ідентичності набувають першорядного значення – і політичний дискурс є головним майданчиком для їх утвердження [18].

Визначальною рисою соціокультурного контексту Індонезії стало запровадження індонезійської мови (Bahasa Indonesia) як державної та мови міжетнічного спілкування. Цю роль вона виконує з часу проголошення незалежності у 1945 році, коли мовою державного управління свідомо не була обрана ані найпоширеніша етнічна мова (яванська), ані мова колишнього колонізатора (голландська), а саме індонезійська – стандартизований варіант малайської мови [19]. Це рішення мало потужний символічний заряд: індонезійська мова стала символом національної єдності, спільною мовою для різних народів архіпелагу. Відтоді політичні промови виголошуються індонезійською, навіть якщо промовці чи їхня аудиторія за рідною мовою є яванцями, сунданцями чи іншими етносами. Таким чином, політичний дискурс в Індонезії від самого початку має об'єднавчу місію – підтримувати усвідомлення спільної нації (bangsa) попри культурну строкатість [19].

Іншим чинником контексту є історичний досвід боротьби за незалежність та побудови державності. Риторика перших десятиліть

незалежної Індонезії (так званий «Орден Сукарно», 1945–1967) була прийнята духом революції, антиколоніалізму та національного будівництва. Перший президент Сукарно у своїх промовах постійно наголошував на «*revolusi*» (революції), «*persatuan*» (єдності) та «*anti-imperialisme*» (боротьбі проти імперіалізму). За свідченнями дослідників, ідея єдності як найвищої цінності стала одним з трьох стовпів його політичної ідеології [11]. Це знайшло відображення в знаменитій Панчі Сілі – п'яти принципах державної ідеології, першим з яких є єдність Індонезії. Отже, вже з історичного контексту випливає, що індонезійський політичний дискурс націлений на утвердження національної єдності та незалежності від зовнішнього впливу.

У період «Нового порядку» (режим Сухарто, 1967–1998) тон політичного дискурсу змінився: він став більш бюрократизованим, авторитарним. Промови генерала Сухарто були значно менш емоційними порівняно з харизматичними виступами Сукарно. Натомість акцент робився на стабільності, розвитку, національній безпеці. В суспільстві культивувалася концепція «*Pembangunan*» (розвитку) і «*ketertiban*» (порядку). Політичний дискурс того часу був одноманітнішим, контрольованим цензурою; опозиційні голоси практично не мали публічної трибуни. Це привчило політиків висловлюватися обережно, з огляду на офіційну лінію, а громадськість – шукати підтекст між рядків [18].

Після 1998 року, з початком епохи Реформації (*Reformasi*), політичний дискурс Індонезії став набагато плюралістичнішим і відкритішим. З'явилися десятки нових політичних партій, незалежна преса, активне громадянське суспільство. Мовлення політиків демократизувалося: окрім державної мови, в регіональних контекстах інколи використовується місцева (наприклад, яванською мовою можуть звертатися до яванських виборців під час кампанії). Водночас на національному рівні політики й далі звертаються до спільного ідеалу єдності та цілісності держави, особливо коли йдеться про виклики сепаратизму чи міжетнічних конфліктів. Наприклад, у промовах сучасних президентів часто лунає фраза «*Saudara-saudara se-Bangsa dan se-Tanah Air*» –

«Брати і сестри по нації і по землі батьківській», тобто співвітчизники [14]. Ця традиційна формула підкреслює спільність долі усіх громадян Індонезії.

Особливістю культурного контексту є також релігійність індонезійського суспільства. Попри офіційно світський характер держави, майже всі політики у своїх промовах посилаються на Бога. Промови президентів Індонезії зазвичай починаються з виголошення «Bismillahirrahmanirrahim» (В ім'я Аллаха Всемилоствого, Милосердного) та багатоконфесійного привітання (мусульманського, християнського, індістського, буддистського) [38] – як демонстрація поваги до всіх релігій. Далі може бути фраза «Marilah kita panjatkan puji dan syukur ke hadirat Tuhan Yang Maha Esa» – «Вознесімо хвалу і подяку Всемогутньому Богові». Ці елементи відображають глибоко релігійний світогляд суспільства і очікування, що лідер визнає роль Божого благословення. Для перекладача українською такий релігійний компонент може бути нетиповим (в Україні політики рідко починають промови з релігійних формул). Однак у перекладі офіційних звернень, особливо для повного протоколу, ці елементи потрібно зберігати, адаптуючи українською мовою (наприклад: «В ім'я Милостивого і Милосердного Бога», «Давайте подякуємо Всевишньому» тощо). Це приклад того, як соціокультурний контекст (релігійність) впливає на дискурс і створює відповідні завдання для перекладу.

Отже, соціокультурний контекст Індонезії накладає на політичний дискурс такі відбитки: національна єдність у багатоманітності – як центральний мотив (мова єдності, заклики до згуртованості народу); історична пам'ять про боротьбу за незалежність – риторика патріотизму, національної гідності, антиколоніалізму; пріоритет стабільності та розвитку (особливо в постколоніальний і новопорядковий періоди) – дискурс порядку, прогресу, модернізації; демократизація і гласність після 1998 – більша різноманітність стилів, поява критичних голосів, але водночас збереження ключових наративів єдності; релігійно-культурна складова – вплетення релігійних референцій,

моральних авторитетів, традиційних цінностей (напр. повага до старших, консенсус, взаємодопомога).

Перекладач, який працює з індонезійськими політичними промовами, має орієнтуватися в цьому тлі. Без розуміння, скажімо, що таке Панча Сіла чи чому згадується «75 років незалежності» (ювілей), легко припуститися помилки або неточно передати наголос. Таким чином, соціокультурний контекст визначає зміст і тон політичного дискурсу, а отже, задає рамки перекладацьких рішень.

2.2. Лексико-стилістичні особливості індонезійських політичних промов

Лексико-стилістичний аналіз політичних промов індонезійською мовою виявляє низку характеристик, що відрізняють їх від політичних текстів інших мов, зокрема української. Розглянемо ці особливості на прикладі автентичних фрагментів.

Ввічливі звертання та титули. Як згадувалося, індонезійські промови насичені розгорнутими формулами звертання до адресатів. Кожен важливий адресат згадується із зазначенням титулу та імені, часто з використанням слів «Варак/Ібу» (пан/пані, досл. «батько/мати» як шанобливе звертання). Наприклад, зі звернення президента до парламенту:

Yang saya hormati, Ketua, para Wakil Ketua, dan para Anggota MPR Republik Indonesia; Yang saya hormati, Ketua, para Wakil Ketua, dan para Anggota DPR Republik Indonesia; ... [66]

Цей уривок містить повторювані структури: «Yang saya hormati» («якого я поважаю») – аналог нашого «Шановний...», далі перелік посад Голова, заступники, члени МНР... (Народного консультативного конгресу) і так далі для кожного органу. Стилістично це формує урочистий, церемоніальний тон промови, демонструє повагу до інституцій. Українські промови рідко містять настільки докладний перелік – зазвичай називають лише одну-дві найвищі

посадові особи та далі узагальнюють («шановні депутати»). Проте для адекватності перекладу офіційного тексту доводиться зберігати більшу частину цих звертань, інакше зміст буде втрачено (адресати не будуть згадані). Тому особливістю перекладу є необхідність адаптувати титулати: «Високоповажний Голова, заступники Голови та члени Народного консультативного конгресу Республіки Індонезія, шановні Голова, заступники Голови та члени Ради народних представників Республіки Індонезія, ...» – такий переклад, хоч і дещо обтяжливий, передає офіційну ввічливість оригіналу. Індонезійська ж мова дозволяє уникнути займенника «ви», натомість вживаючи третю особу або конструкцію «якого я поважаю». Це узгоджується з загальною тенденцією до непрямого ввічливого звертання, аби лишатися формальним і шанобливим.

Особові займенники «*kami*» vs «*kita*». В індонезійській мові дві форми займенника «ми»: *kami* – «ми» (виключно, без адресата) і *kita* – «ми» (інклюзивно, разом з адресатом). У політичних промовах вибір між ними несе прагматичне навантаження. Політики часто використовують *kita*, звертаючись до народу, щоб включити слухачів у коло однодумців, підкреслити єдність лідера і народу [24]. Наприклад:

Kita harus menjaga keutuhan NKRI. – «Ми повинні берегти цілісність Республіки Індонезія».

Тут *kita* означає, що і промовець, і слухачі разом повинні дбати про державу. Якщо б було *kami*, то це б значило «ми (уряд) повинні...», не залучаючи народ. В українській мові такої розрізненості немає – «ми» однаково охоплює чи не охоплює адресата залежно від контексту. Отже, при перекладі цей нюанс може втрачатися. Перекладач має уважно відстежувати, кого мають на увазі під «ми». Іноді доцільно додати уточнення, якщо з українського тексту не ясна включеність слухача. Наприклад, речення вище можна перекласти просто як «Ми повинні берегти цілісність Республіки Індонезія», і український читач швидше за все сприйме це теж як інклюзивне «ми» (бо нація має берегти цілісність). Але в іншому контексті, де *kami* = уряд,

варто перекласти, скажімо: «Ми, уряд, усвідомлюємо свою відповідальність...» – щоб розмежувати, що не громадяни, а лише урядовці маються на увазі. Така тонка різниця – суто лексична особливість індонезійської, яку треба врахувати в перекладі, використовуючи контекстуальні підказки або додавання слів.

Лексика на позначення народу, держави, нації. В індонезійських промовах є кілька близьких за значенням понять: *bangsa* (нація), *rakyat* (народ, громадяни), *negara* (держави), *tanah air* (букв. «земля і вода» – поетичний образ батьківщини). Кожен з них має відтінки і часто вживається у сталих сполуках. Наприклад, звертання «*Saudara-saudara se-Bangsa dan se-Tanah Air*» буквально об'єднує *bangsa* і *tanah air*, підкреслюючи обидва аспекти – націю як спільність крові і ґрунту, і батьківщину як рідну землю [26]. Перекласти адекватно цю фразу можна як «Дорогі співвітчизники», що стисло охоплює ідею. Інший приклад: слово *rakyat* часто вживається в значенні «народ» або «громадяни», особливо в контексті демократії (напр. *kepentingan rakyat* – інтереси народу). Українською «народ» і «нація» майже синонімічні в загальному вживанні, але перекладач має стежити, щоб різні індонезійські терміни не звести завжди до одного слова, інакше втраяться відтінки. Якщо в тексті йдеться і про *bangsa*, і про *negara*, і про *rakyat* – можливо, варто варіювати переклад: нація, держава, народ. Наприклад: *bangsa yang maju* – «процвітаюча нація», *Negara Kesatuan Republik Indonesia (NKRI)* – «Єдина держава Республіка Індонезія», *rakyat Indonesia* – «індонезійський народ/громадяни Індонезії». Ці лексичні нюанси відображають різні грані патріотичної риторики: нація як культурна спільнота, держава як політико-територіальна структура, народ як сукупність людей. Стилiстично оратори часто використовують декілька таких слів разом для більшої ваги – «*bangsa, negara, dan rakyat Indonesia*». Перекладач може передати цей прийом або калькуючи («нація, держава та народ Індонезії»), або, щоб уникнути тавтології українською, трохи перефразувати, наприклад: «усі ми, громадяни нашої незалежної Індонезії», залежно від контексту [78].

Синтаксис: довгі періоди і перерахування. Індонезійські речення в офіційних текстах можуть бути дуже довгими, з кількома підрядними частинами, розділеними комами або сполучниками *yang, bahwa, untuk*. Наприклад, з промови:

«Inilah saatnya kita membenahi diri secara fundamental, melakukan transformasi besar, menjalankan strategi besar. Strategi besar di bidang ekonomi, hukum, pemerintahan, sosial, kebudayaan, termasuk kesehatan dan pendidikan».
[67]

Перший період – довге речення з трьома дієслівними групами (починаються герундіями: *membenahi, melakukan, menjalankan*), другий – перелік сфер. Відповідно до ораторського стилю, такий синтаксис створює ритмічність (три повторювані конструкції «стратегія велика...»). Українська мова теж дозволяє довгі речення, але надто громіздкі конструкції можуть утруднити сприйняття читачем. Тому при перекладі іноді доцільно розбивати довгі періоди. Наведений фрагмент можна перекласти як:

«Нині настав час докорінно змінити самих себе, здійснити великі перетворення, втілити масштабну стратегію. Це має бути велика стратегія в економічній, правовій, урядовій, соціальній та культурній сферах, включно з охороною здоров'я та освітою».

Тут перший довгий період збережено (три однорідні присудки, що відповідають оригіналу), а другий – перелічення – перекладено окремим реченням, трохи перефразованим для плавності. Така стилістична адаптація не спотворює зміст, але робить текст більш читабельним українською. Загалом для індонезійського офіційного стилю характерна значна кількість перерахувань через коми (найчастіше однорідні члени або повтори конструкцій на початку речень). Це додає промові урочистого ритму. В українському перекладі важливо зберегти паралелізм конструкцій там, де він є риторично значущим, або розумно поділити на кілька речень, якщо це не зашкодить риторі [80]. Основне правило – український текст має звучати природно, але водночас передавати ритмічність і наголоси оригіналу.

Наприклад, коли індонезійський політик багаторазово починає речення з «Kita harus...» («Ми повинні...»), доречно і в українському перекладі повторити «Ми повинні...» на початку кожного відповідного речення, навіть якщо це можна було б злити в одне – адже такий повтор виконує роль емпізи.

Запозичення та іншомовні терміни. Індонезійська політична лексика містить чимало слів іншомовного походження – з англійської, нідерландської, санскриту, арабської. Часто це терміни, спільні для міжнародного вжитку: *demokrasi* (демократія), *konstitusi* (конституція), *visi* (бачення), *transparansi* (прозорість) тощо. Для українського перекладача вони не становлять проблеми, адже мають прямі відповідники. Цікавіше, коли зустрічаються специфічні акроніми чи скорочення: UKM (*Usaha Kecil Menengah* – малий і середній бізнес), Bantos (*Bantuan Sosial* – соціальна допомога) тощо [17]. В оригіналі промови президент може оперувати такими скороченнями, розраховуючи, що місцева аудиторія розуміє їх. В українському перекладі, якщо текст для публікації, доречно розшифрувати: «допомога малому і середньому бізнесу (UKM)», «програми соціальної допомоги (бантулан соціал – bantos)». Так ми поєднуємо зрозумілість для українського читача і збереження автентичних деталей.

Також, з огляду на релігійність, часом трапляються арабські вирази: окрім згаданого *Bismillah*, можуть цитуватися рядки з Корану або вживатися слова на зразок *Insyah Allah* («Дасть Бог», «*Inshallah*»). Їх можна залишати без перекладу (якщо аудиторія обізнана) або додавати переклад в дужках. Наприклад: «*Insyah Allah* (як дасть Бог)». Важливо лише, щоб ці елементи не випали зовсім, бо вони є частиною стилю промов [19].

Риторичні питання і вигуки. Індонезійські політики, особливо в неформальних виступах, можуть ставити публіці питання: «*Mengapa demikian? Karena...*» («Чому так? Тому що...»). У письмовому тексті промови такі конструкції теж трапляються, хоч і рідше, ніж у усному виступі. Перекладаючи, такі питання зберігаються як стилістичний прийом, що

пожвавлює монолог. В українському варіанті це звучатиме цілком природно: «Чому? Тому що...».

Підвищення експресії може позначатися словом *lah* після дієслова – це частка, яка додає наголосу (наприклад, *marilah* – закличне «давайте ж»). В українському перекладі це передається інтонаційно або часткою «ж», знаком оклику. Наприклад, «*Maajulah!*» – дослівно «Просувайтесь вперед!» – перекладемо як «Вперед!» (у наказовій інтонації). Такі дрібні елементи створюють тональність промови.

Таким чином, лексико-стилістичний портрет індонезійської політичної промови включає: офіційно-ввічливу лексику звертань, особливу систему особових займенників, багатий набір синонімічних понять для народу і держави, схильність до переліків і повторів, запозичену термінологію та культурно специфічні слова, а також риторичні конструкції для залучення аудиторії. У наступному розділі ці особливості розглядатимуться з точки зору їх передачі українською мовою – які трансформації та стратегії застосовує перекладач, аби зберегти зміст і стиль промов.

2.3. Риторичні прийоми та культурно марковані елементи в промовах індонезійських політиків

Риторичне мистецтво є невід’ємною частиною політичного дискурсу, і індонезійські політики активно використовують різноманітні прийоми для підсилення впливу своїх промов. Окрім загальних для багатьох мов методів (метафори, епітети, повтори), в індонезійському контексті помітні деякі характерні риси, пов’язані з культурою та традиційною риторикою [17].

Риторичні повтори і градація. Як згадано вище, повторення – один з улюблених прийомів історичних індонезійських ораторів, зокрема Сукарно. Він міг повторити ключове слово або структуру кілька разів підряд, нарощуючи емоційність (градація). Сучасні промови теж нерідко містять повтори, хоч, можливо, не в такій надмірній кількості. Наприклад, президент

Джокові може перераховувати досягнення, кожне речення починаючи з «Kita telah...» («Ми вже...»), або заклики: «Tidak boleh kita mundur, tidak boleh kita takut, tidak boleh kita ragu». – «Не можна нам відступати, не можна боятися, не можна вагатися». Тут трикратне «не можна» підкреслює твердість позиції. Для перекладу такі повтори є відносно легкою задачею – українська також дозволяє багаторазовий повтор, і цей прийом універсальний. Головне – не скорочувати і не варіювати без потреби, щоб не знизити риторичного пафосу.

Метафори і порівняння. Індонезійські політики часто вживають зрозумілі народні метафори. Наприклад, Сукарно називав відсталіх співвітчизників [30] «bangsa tempe» (нація темпе, натякаючи на слабкість, бо tempe – соєвий сир, асоціюється з м'якістю), або використовував образ «burung garuda» (міфічного птаха гаруди – символу Індонезії) для змалювання величі нації. Сучасні промови можуть містити технологічні метафори (як от порівняння економіки з комп'ютером, що «завис») чи спортивні (згадка про «pertandingan» – змагання, коли говорять про конкурентність на світовій арені). Культурно забарвлені порівняння – скажімо, «seperti musyawarah keluarga» («як сімейна рада», про обговорення в парламенті) – спираються на традиційні цінності musyawarah (колективного обговорення). Перекладаючи метафори, слід оцінити, наскільки вони зрозумілі українському реципієнту. Образ гаруди можна залишити, адже він нерозривно пов'язаний з індонезійською ідентичністю (але додати пояснення при першій згадці: «птах гаруда – символ Індонезії»). Образ tempe як символу слабкості, ймовірно, не зрозумілий українцям; його доведеться замінити на інший або описати: «не хочемо бути слабкими, як квашений сир темпе» – і додати зноску про значення. Або взагалі відступити від буквалізму і перекласти смисл: «не хочемо бути нацією слабаків». Це вже рішення перекладача: іноді збереження екзотичного образу виправдане, якщо текст академічний; інколи краще подати аналог, щоб промова справила належний вплив на українську аудиторію (бо політик хотів назвати когось слабаком – тож і в перекладі має прозвучати негативно).

Алюзії на історію та цитати. В Індонезії популярно цитувати вислови національних героїв (Сукарно, Хатта та ін.), а також включати рядки з національних пісень, девізи [44]. Наприклад, Сукарно свого часу казав: «*Jangan sekali-kali melupakan sejarah*» (Не смійте ніколи забувати історію), що стало крилатим. Сучасний політик, згадавши «*Jas Merah*», робить алюзію на Сукарно, яку індонезійці знатимуть. Перекладачеві потрібно вирішити, чи український читач зрозуміє цю алюзію. Швидше за все, ні, тому необхіден коментар. В основному тексті можна вставити пояснювальну фразу: «як казав Президент Сукарно, «Ніколи не забувати історію», замість просто «*Jas Merah*». Якщо формат не дозволяє розлогих пояснень, можна додати зноску про вислів. Аналогічно, девіз «*Bhinneka Tunggal Ika*» у промові (наприклад: «*semangat Bhinneka Tunggal Ika*» – дух Єдності в різноманітті) бажано перекласти розкрито: «дух єдності в різноманітності (*Bhinneka Tunggal Ika*)», щоб передати і зміст, і оригінальні слова девізу.

Культурні реалії та терміни. Окрім вже розглянутих *Pancasila*, *gotong royong*, трапляються назви установ (*Pesantren* – ісламські школи-інтернати, *kampung* – традиційна сільська громада), свята (*Idul Fitri* – свято закінчення Рамадану) тощо. Політик може сказати: «*saya mengunjungi pesantren di Jawa Timur*» – «я відвідав *pesantren* у Східній Яві». В перекладі доведеться пояснити, що це: «релігійну школу (*pesantren*) на Східній Яві». Таких прикладів багато, і правило одне: не опускає специфічний термін, а дати йому пояснення українською, зберігши принаймні транскрипцію оригіналу, щоб надати інформацію про культуру [46].

Традиційна риторична етика. В культурі Індонезії (особливо яванській, до якої належать багато політиків) цінується етика гармонії, ввічливості, непрямоти [45]. Це означає, що різкі випадки чи прямі звинувачення в публічному виступі – рідкість. Замість цього користуються евфемізмами чи загальними фразами, щоб нікого прямо не образити. Наприклад, замість «корумпований» можуть сказати «*kurang bersih*» («недостатньо чистий»). Або критикуючи опонентів, вживають безособову форму: «*Masih ada yang*

menghambat reformasi» – «Ще є ті, хто гальмує реформи» (не називаючи конкретно). Перекладачу варто зберігати такий м'який тон, не посилюючи його випадково. Якщо індонезійський текст пом'якшує оцінку, то й український переклад має лишатися ввічливим, навіть якщо для української публіцистики характерна гостріша мова. Це культурна адаптація в плані тональності: не тільки що сказано, а й як сказано.

Отже, риторичні прийоми індонезійських політичних промов виростають із поєднання універсальних методів переконання та локальних традицій комунікації. Для перекладача дуже важливо розпізнати ці прийоми і зрозуміти їх роль. Наступний розділ буде присвячено аналізу конкретних перекладацьких рішень, які дозволяють передати розглянуті лінгвостилістичні та риторичні особливості індонезійських промов українською мовою.

Висновки до другого розділу

У другому розділі було здійснено комплексний аналіз лінгвокультурних та риторичних особливостей індонезійськомовного політичного дискурсу на основі автентичних промов, що дозволило окреслити його комунікативну специфіку, культурну маркованість і стилістичну динаміку.

По-перше, встановлено, що соціокультурний контекст Індонезії — багатонаціональної, релігійно строкатої держави з історією колоніального минулого та демократичного поступу — безпосередньо визначає зміст і форму політичного дискурсу. Політичні промови функціонують як інструмент підтримки національної єдності в умовах різноманітності, що виявляється у частому вживанні символічних звертань («Saudara-saudara se-Bangsa dan se-Tanah Air»), релігійних формул («Bismillahirrahmanirrahim», «Syukur ke hadirat Tuhan Yang Maha Esa») та алюзій на історичну боротьбу за незалежність. Політичний дискурс в Індонезії виконує не лише інформаційну, а й інтеграційну функцію.

По-друге, лексико-стилістичний аналіз показав, що індонезійські політичні промови характеризуються високим ступенем формалізації та ввічливості, значною частотою повторюваних звертань, титулів і стійких мовних кліше. Особливістю є вживання включного займенника *kita* для створення єдності між оратором і слухачами. У промовах активно функціонують концепти *bangsa*, *rakyat*, *negara*, *tanah air*, які вживаються в ідеологічних комбінаціях, що підкреслюють патріотичну риторичку. Синтаксично промови відзначаються довгими ритмічними періодами, паралелізмами та переліками, які створюють урочисту інтонацію.

По-третє, риторичний аналіз виявив наявність низки національно специфічних прийомів: повторів («Tidak boleh... tidak boleh... tidak boleh...»), градацій, емоційно забарвлених метафор («економіка зависла, як комп'ютер»), алюзій на постаті Сукарно та культурних символів («Garuda», «tempe», «Jas Merah»). Часто використовуються традиційні концепти *gotong royong*,

musyawarah, що апелюють до колективістських і моральних засад яванської культури. Окрему групу становлять евфемізми та непряма критика — стилістичні ознаки комунікативної етики, що прагне зберігати гармонію навіть у політичному дискурсі.

Таким чином, індонезійськомовний політичний дискурс — це стилістично багатий і культурно детермінований комунікативний феномен, у якому політичне мовлення поєднує функції інформаційного повідомлення, релігійної легітимації, патріотичного натхнення та риторичного впливу. Глибоке розуміння цих особливостей є необхідною основою для подальшого аналізу їх передачі засобами української мови в процесі перекладу політичних промов.

РОЗДІЛ 3

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ІНДОНЕЗІЙСЬКОМОВНИХ ПОЛІТИЧНИХ ПРОМОВ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

3.1. Лексичні, стилістичні та риторичні особливості перекладу індонезійськомовних політичних промов

Переклад політичних промов належить до найскладніших завдань перекладацької практики, оскільки вимагає збереження не лише змісту, а й прагматичного впливу оригіналу на аудиторію [34]. Політичний дискурс має специфічні мовні та риторичні характеристики, які перекладач мусить адекватно відтворити засобами мови перекладу. З огляду на глобалізацію політика набуває міжнародного характеру, і саме переклад забезпечує донесення інформації до аудиторії поза межами національних кордонів [9, с.120]. Від точності та якості перекладу політичних текстів часто залежить розуміння позицій держав, успіх перемовин чи навіть уникнення міжкультурних непорозумінь. Отже, перекладач політичних промов має подолати низку лексичних, стилістичних і риторичних труднощів, застосовуючи відповідні стратегії та методи перекладу.

Лексичний рівень. Індонезійська мова політичних промов характеризується вживанням офіційно-ділової лексики, термінології державного управління, а також культурно маркованих одиниць. Складність для перекладу становлять реалії та поняття, специфічні для політичної культури Індонезії. Наприклад, у промовах часто зустрічається слово «Pancasila» – назва державної ідеології Індонезії. Перекладаючи українською, слід зберегти цю назву транслітеровано («Панчасіла») та, за потреби, додати пояснення, що мається на увазі система з п'яти принципів, на яких базується індонезійська держава. Аналогічно передаються інші культурно-історичні поняття: «Reformasi» (період демократичних реформ після 1998 р.) можна подати як «реформасі» з поясненням або описово як «період реформ». У таких

випадках застосовується стратегія транспозиції або описового перекладу, щоб донести зміст поняття до українського читача. Ще один приклад – поширене гасло «Merdeka!», яке буквально означає «Свобода!» або «Незалежність!». Це слово має сильне патріотичне забарвлення в індонезійській культурі, тому перекладач передає його українським еквівалентом «Свобода!», зберігаючи експресивність і вагомість цього вигуку.

Суттєвою лексичною особливістю індонезійських політичних промов є наявність великої кількості аббревіатур та скорочень назв установ, партій, державних програм [40]. Наприклад, MPR RI (Majelis Permusyawaratan Rakyat Republik Indonesia, Народний консультативний конгрес Республіки Індонезія) чи UKM (Usaha Kecil dan Menengah, малі і середні підприємства). При перекладі такі аббревіатури зазвичай розшифровуються і подаються українською мовою. Перекладач може залишити оригінальну аббревіатуру латиницею, додавши пояснення: «Народний консультативний конгрес (MPR)», або ж замінити її українським відповідником, якщо такий усталений (наприклад, «МСБ» для малого і середнього бізнесу). Важливо дотримуватися консистентності: один і той самий термін має однаково перекладатися упродовж всього тексту промови. Лексичні трансформації, такі як конкретизація чи генералізація, застосовуються тоді, коли пряма відповідність відсутня. Наприклад, індонезійське звернення «Saudara-saudara sebangsa dan setanah air» дослівно означає «Брати і сестри по нації та землі», що є образним описом співвітчизників. Українською його доцільно передати нейтрально як «дорогі співвітчизники», що є смисловим еквівалентом. Тут перекладач вдається до модулювання: змінює образний вираз на більш нейтральний, зберігаючи комунікативну функцію звертання до народу.

Окрему групу становить лексика зі сфери релігійних вітань та титулів ввічливості, що часто вживаються на початку індонезійських промов. Наприклад, промови можуть починатися з мусульманського вітання «Assalamualaikum warahmatullahi wabarakatuh». В українському перекладі можливі різні стратегії: залишити цю фразу транскрибованою («Ассаламу

алейкум ва рахматуллахі ва баракатуху») з приміткою «мир вам і милість Божа», або ж замінити універсальним привітанням на кшталт «Шановні пані та панове...». Вибір залежить від призначення перекладу: для ознайомлення з колоритом промови можна подати оригінал з перекладом у дужках, а для офіційного використання – скоріше адаптувати до традицій адресата, обравши нейтральне вітання. Аналогічно вирішується питання з титулом «Варак/Ібу» (буквально «батько/мати», вживане як ввічливе звернення на зразок «пан/пані»). В українському тексті повторюване «Yang Mulia» або «Yang terhormat» (буквально «шанований», «високоповажний») при переліку високопосадовців доцільно опустити або замінити на «шановний», оскільки в українській мові прийнято один раз звернутися узагальнено: «Високоповажні гості,...» і далі перелічити посадові особи без кожного разу повторення ввічливого титулу. Такі лексико-стилістичні адаптації допомагають уникнути дослівного, але нечіткого чи громіздкого перекладу [42, с.332].

Стилістичний рівень. Для офіційного стилю індонезійських промов характерні довгі синтаксичні конструкції, пасивні звороти та повторення однокореневих слів з метою увиразнення думки. Перекладаючи українською, необхідно забезпечити зрозумілість і плавність викладу, навіть якщо це вимагає структурних перетворень [41]. Зокрема, часто застосовується прийом розчленування довгих речень на кілька коротших. Наприклад, індонезійське речення може містити низку підрядних, з'єднаних сполучником *yang* («який»), тоді як в українському варіанті доречно розбити його на окремі речення або використати дієприкметниковий зворот. Так, оригінал: «*Kita memerlukan kebersamaan yang kuat untuk membangun bangsa yang adil, makmur, dan bermartabat, yang dihormati oleh dunia*». Можливий переклад: «Нам потрібна міцна єдність для того, щоб збудувати справедливу, заможну й гідну поваги державу. Лише тоді нашу країну шануватиме весь світ». Тут одне складнопідрядне речення перетворено на два. Така зміна структури — приклад граматичної трансформації (транспозиції), покликана адаптувати стиль під норми української мови, зберігаючи при цьому зміст і логіку оригіналу.

Індонезійські промови часто використовують пасивні конструкції для надання висловлюванням офіційності та відстороненості. Нерідко застосовується пасив на ді- без зазначення агенса, що створює узагальнений, безособовий тон (наприклад: «telah dilakukan peningkatan kesejahteraan» — «було здійснено підвищення добробуту»). В українській мові можна передати це безособовим реченням або ж активною конструкцією з неозначеним суб'єктом: «підвищено добробут населення» або «уряд підвищив добробут населення». Вибір залежить від контексту: якщо важливо зберегти нейтральний тон, доцільно залишити безособову форму, тоді як для ясності подекуди вводиться суб'єкт дії. Загалом стиль перекладу політичної промови має залишатися урочистим, офіційним, але водночас бути природним для українського читача. Це часто означає уникнення надмірної книжності. Наприклад, в індонезійському тексті можливе нагромадження синонімічних слів для підсилення, як-то «usapan terima kasih dan penghargaan yang sebesar-besarnya» (буквально «висловлення подяки та найвищого визнання»). Українською достатньо перекласти «щира подяка та глибока шана», зберігаючи ввічливість, але усуваючи плеоназми, щоб фраза звучала стилістично природно.

Також слід врахувати розбіжності у використанні стилістичних засобів. Наприклад, індонезійська мова може допускати певну розмовність навіть у офіційних промовах, тоді як український переклад прагнучиме більшої формальності [43]. У сучасних виступах політиків Індонезії (особливо таких, як Джоко Відодо) іноді трапляються розмовні елементи чи жарти, призначені розрядити обстановку або встановити неформальний контакт з аудиторією. Перекладаючи, важливо передати цей задум: можна використати відповідні українські розмовні еквіваленти або примітки, що вказують на жартівливий тон. Проте слід робити це обережно, аби не порушити загальної офіційної тональності промови. Наприклад, у промові Джокові було сказано [44]: «Pak, bu, kita ini seperti dalam cerita Game of Thrones, banyak kerajaan dan perebutan kekuasaan...». Дослівно: «Панове, ми наче в оповіді «Гра престолів», де багато

королівств і боротьби за владу...». Перекладач правильно зрозуміє жартівливу аналогію і передасть українською: «Шановні присутні, ми сьогодні немов у серіалі «Гра престолів»: навколо безліч королівств, що змагаються за владу...». Таким чином збережено і неформальний сучасний культурний відсил, і зрозумілість для української аудиторії завдяки зазначенню, що «Game of Thrones» – це серіал (у разі потреби таку примітку можна додати у текст або зноску).

Риторичний рівень. Політичні промови за своєю природою сповнені риторичних прийомів, мета яких – переконати слухачів, викликати емоційний відгук, сформувані певне ставлення до ідей оратора. Одне з центральних завдань перекладача – максимально точно передати ці риторичні засоби в перекладі, щоби промова справляла подібний ефект на нову аудиторію. Як зазначає дослідник Пітер Ньюмарк, перекладач повинен звертати особливу увагу на відтворення образності та виразності мовлення, адже переклад метафор є одним із найскладніших різновидів перекладацької роботи [68, с.104]. В індонезійських політичних промовах часто використовуються метафори, алегорії та порівняння для пояснення абстрактних понять у зрозумілих образах. Наприклад, Президент Сухарто у своїх виступах [49] задля виправдання економічних заходів міг використовувати порівняння на кшталт: «Orde Baru adalah kapal yang memerlukan nahkoda kuat» – «Новий порядок – це корабель, що потребує міцного штурмана». При перекладі цієї метафори збережено той самий образ корабля і капітана: «Новий порядок – мов корабель, якому потрібен сильний керманіч». Такий прийом відповідає стратегії максимально буквального перекладу образної метафори з мінімальними змінами, оскільки образ зрозумілий і українському читачеві (корабель як держава, керманіч як лідер). Водночас, трапляються випадки, коли індонезійські метафори не мають прозорих відповідників в українській культурі. Тоді перекладач може вдатися до заміни образу на більш звичний для цільової аудиторії, або ж перетворити метафору на тлумачення. Наприклад, індонезійський оратор може сказати: «kita harus memotong

birokrasi yang seperti benang kusut» – «ми повинні розрубати бюрократію, що наче сплутані нитки». Українською варіант перекладу: «ми маємо розрубати цей заплутаний бюрократичний вузол». Тут оригінальну метафору «сплутані нитки» замінено на аналогічний образ «вузол», який викликає схожу асоціацію (складна заплутана проблема) і відсилає до відомого вислову про «гордіїв вузол», зрозумілого українському читачеві. Отже, дотримано принципу динамічної еквівалентності: передано той самий зміст та ефект шляхом використання ближчого цільовій аудиторії образу.

Повторення як риторичний прийом – ще одна характерна риса політичних промов, що потребує уважного перекладу. Індонезійські промовці часто використовують анафору – повторення одного й того самого слова на початку кількох речень або клаузул, аби наголосити на ключовому посилі. Наприклад, президент Сукарно у відомому виступі неодноразово проголошував [48]: «Kita tidak takut. Kita tidak gentar. Kita tidak mundur». Для збереження ритмічності та наполегливості цього фрагменту український переклад відтворює повтор: «Ми не боїмося. Ми не тремимо. Ми не відступимо». Звернімо увагу: у третьому реченні перекладач використав доконаний вид дієслова («не відступимо» замість недоконаного «не відступаємо»), аби передати рішучий намір, але форма підмета й структура речення залишені сталими. Такий частковий граматичний зсув не порушує риторичного прийому повтору і навіть підсилює його смислове навантаження в українському контексті.

Риторичні запитання й вигуки також потребують ретельного перекладу. Якщо в оригіналі ставиться питальне речення без очікування відповіді («Bukankah kita menginginkan masa depan yang lebih baik?» – «Хіба ми не прагнемо кращого майбутнього?»), перекладач зберігає його питальну форму: «Хіба ми не прагнемо кращого майбутнього?» Важливо не перетворити таке запитання на твердження, адже воно виконує функцію залучення слухачів до внутрішньої згоди. Інший приклад – вигуки на кшталт «Maka dari itu, marilah kita bersatu!» перекладаються збереженням окличної інтонації: «Тож

об'єднаймося заради єдності!» або «Тож давайте єднатися!» Збереження частки «давайте» та окличного знаку передає закличний тон оригіналу.

Отже, на лексичному рівні перекладач стикається з необхідністю передати терміни, аббревіатури, культурні реалії та форми звертання, добираючи між прямим запозиченням, поясненням чи адаптацією. На стилістичному рівні основними завданнями є впорядкування синтаксису під норми української мови (через поділ речень, зміну порядку слів, заміну пасиву на актив тощо) та збереження офіційно-урочистого, але природного стилю викладу. На риторичному рівні переклад вимагає творчого підходу для відтворення образних засобів (метафор, алегорій), повторів, експресивних звертань і питань. Успішний переклад політичної промови досягається поєднанням семантичного підходу – точного передання змісту, – та комунікативного підходу, спрямованого на аналогічний вплив на аудиторію. Перекладач використовує різні методи: від дослівного перекладу (де це виправдано і зрозуміло) до адаптації й навіть трансформації тексту, аби забезпечити динамічну еквівалентність між оригіналом та перекладом.

3.2. Аналіз перекладу

Лексичні трансформації. У цьому підрозділі проаналізуємо приклади, де перекладач застосовує різні лексичні трансформації для досягнення еквівалентності перекладу. До лексичних трансформацій відносимо: транскрипцію/транслітерацію, калькування, конкретизацію, генералізацію, модуляцію (зміна лексико-семантичного компонента), додавання або опущення слів тощо [35]. Кожен приклад містить фрагмент оригіналу та переклад, з коротким коментарем щодо використаного прийому.

Розглянемо перший приклад. Транскрипція з поясненням реалії.

Оригінал: «Saya percaya pada nilai-nilai Pancasila».

Переклад: «Я вірю в цінності Панча Сіли (п'яти принципів державної ідеології Індонезії)».

Pancasila – унікальний термін, який перекладач транскрибував українськими літерами (Панча Сіла) і додав коротке пояснення в дужках. Це приклад додавання інформації задля пояснення реалії. Інший варіант міг би бути калькуванням (наприклад, «П'ять принципів»), але тоді втрапилася б назва. Обране рішення дозволяє і назву подати, і зміст розкрити [25].

Наступним прикладом буде калькування інституційної назви, а також транслітерація.

Оригінал: «Kita harus memperkuat Majelis Permusyawaratan Rakyat (MPR) sebagai penjelmaan kedaulatan rakyat».

Переклад: «Ми повинні зміцнювати Народний консультативний конгрес (MPR) як втілення народного суверенітету».

Назва вищого законодавчого органу Індонезії Majelis Permusyawaratan Rakyat перекладена шляхом калькування кожного слова: Majelis – конгрес/збори, Permusyawaratan – дорадчий/консультативний, Rakyat – народний. У дужках збережено аббревіатуру MPR для довідки. Це комбінована трансформація: калькування + збереження аббревіатури. Такий підхід рекомендований для офіційних назв державних установ. Звернімо увагу, що індонезійський вислів «penjelmaan kedaulatan rakyat» передано майже дослівно – «втілення народного суверенітету» – оскільки такі політичні терміни мають прямі відповідники [28].

Наступним прикладом буде модуляція (зміна образу) при перекладі ідіоми.

Оригінал: «Jangan sampai kita menjadi katak dalam tempurung».

Переклад: «Тільки б нам не стати людьми з обмеженим світоглядом».

Ідіома «katak dalam tempurung» дослівно означає «жаба в шкаралупі кокосового горіха», тобто істота з вузьким кругозором, що нічого не бачить за межами свого маленького світу. Українською є подібна ідеома «жаба в криниці» або «як жаба в колодязі», але вона не дуже поширена. Перекладач

застосував модуляцію, змінивши образ на нейтральний опис: «люди з обмеженим світоглядом». Це пояснювальний переклад ідіоми своїми словами. Хоча образність втрачено, зате українському читачеві зрозуміло значення. Можна було б пошукати й образний відповідник (наприклад, «мов жаба у криниці»), але перекладач вирішив не ризикувати з малознайомим фразеологізмом.

Розглянемо генералізацію поняття.

Оригінал: «Pemerintah memberikan bantuan kepada UMKM yang terdampak pandemi». [72]

Переклад: «Уряд надає підтримку малому бізнесу, що постраждав від пандемії».

UMKM – аббревіатура від Usaha Mikro, Kecil, dan Menengah, тобто мікро-, малі та середні підприємства. Українською іноді вживають аббревіатуру МСП (мале і середнє підприємництво). Перекладач тут пішов шляхом генералізації: використав ширший термін «малий бізнес», без окремого згадування мікро- і середнього, що загалом покривається поняттям малого підприємництва. Це спрощення виправдане стилістично (щоб не перевантажувати речення трьома прикметниками). Можливо, в офіційному документі варто було б розшифрувати повністю, але у контексті промови такий загальний еквівалент цілком прийнятний, бо основний сенс збережено.

Звернемо увагу на лексичне додавання для розкриття контексту.

Оригінал: «Kita menyambut baik inisiatif Belt and Road Tiongkok dalam pembangunan infrastruktur». [52]

Переклад: «Ми вітаємо ініціативу Китаю «Один пояс, один шлях» щодо розвитку інфраструктури».

У промові згадано китайську ініціативу Belt and Road (англійською в оригіналі). Перекладач, аби українському читачеві було зрозуміло, додав відомий український переклад назви – «Один пояс, один шлях» – і уточнив суб'єкта («Китаю»), адже в українській версії потрібно показати, чия ініціатива. В індонезійському варіанті слово «Tiongkok» (Китай) стоїть, тож

воно й перекладене як Китай, але назва ініціативи адаптована. Це приклад конкретизації суб'єкта (в англ. «Belt and Road» приховано «Chinese», тут явно зазначено Китай) і водночас калькування+транскрипції гібридно (англ. назву замінено її прийнятим перекладом).

Наступним прикладом буде опущення зайвого елемента при перекладі стійкого виразу.

Оригінал: «Marilah kita gotong royong menghadapi tantangan ini». [52]

Переклад: «Давайте разом подолаємо цей виклик».

Gotong royong – поняття спільної взаємодопомоги, але в даному контексті (заклику до спільних дій) перекладач переклав його просто як «разом». Тобто зроблено лексичне опущення деталей значення, оскільки повний переклад «давайте гуртом, у дусі взаємодопомоги» був би надто довгим. Слово «разом» передає основну ідею колективності, хоч і без колориту. Це усвідомлена втрата частини значення, щоб зберегти лаконічність і зручність фрази в українській. В такому випадку, можливо, інший рядок промови все ж пояснює цю концепцію, або сам gotong royong вже згадувався раніше з поясненням. Якщо ні – можна було б і додати слово «спільно» чи «у дусі єднання». Але перекладач обрав мінімалістичний варіант.

Іншим прикладом є заміна числівників і форматів даних.

Оригінал: «Pertumbuhan ekonomi kita dari +2,97% turun menjadi -5,32%». [53]

Переклад: «Наш економічний ріст впав з +2,97% до -5,32%».

Тут перекладацьких трансформацій як таких мінімум, але варто згадати про написання чисел і знаків. В оригіналі стоять знаки плюс і мінус перед відсотками – їх збережено, хоч в укр. текстах зазвичай пишуть «зросла на 2,97%, впала на 5,32%». Перекладач залишив як є для більшої наочності. Стилiстично це прийнятно в публіцистичному тексті. Інша справа – назви великих чисел: скажімо, «215 negara» – «215 країн» (як було у фрагменті промови Джокові). Тут все прямо. Якщо б було написано словами «dua ratus lima belas», то ми б теж цифрами в офіційному контексті написали 215.

Ці приклади демонструють, що лексичні трансформації в перекладі індонезійських промов – звичне явище, продиктоване відмінністю лексичних систем та потребою робити текст зрозумілим цільовій аудиторії. У більшості випадків ми бачимо комбінування прийомів: транскрипція + пояснення, калькування + додавання, опущення + синонімічна заміна. Перекладач повинен гнучко застосовувати ці інструменти, щоб досягти балансу між точністю й доступністю перекладу.

Стилістична адаптація включає зміни, що стосуються тону, синтаксичної будови, рівня формальності, словникового стилю тощо. Розглянемо приклади, як перекладач коригує стиль оригіналу відповідно до норм української мови та очікувань цільової аудиторії, не змінюючи суті висловлювань.

Розбиття довгого речення на два коротших.

Оригінал: «Indonesia berkomitmen untuk menurunkan emisi karbon sebesar 29% pada tahun 2030 atau hingga 41% dengan bantuan internasional, demi mewujudkan pembangunan berkelanjutan dan menjaga kelestarian lingkungan hidup». [54]

Переклад: «Індонезія налаштована знизити викиди вуглецю на 29% до 2030 року (і до 41% – за підтримки міжнародної спільноти). Це робиться задля досягнення сталого розвитку та збереження довкілля».

Оригінальне індонезійське речення дуже довге, містить багато інформації. Перекладач розбив його на дві частини, поставивши крапку після переліку цілей скорочення. Частину в дужках він виокремив для ясності. Це приклад техніки сегментації: складнопідрядне речення поділено на два. В результаті читати легше, а зміст залишився тим самим. Стилістично український текст набув чіткішої структури: твердження + пояснення. В оригіналі все тягнулося ланцюжком зі сполучником *demi* (заради/для). Це добре ілюструє, як різняться стилістичні норми: індонезійською нормальні довгі періоди, українською – краще коротші, особливо в письмовому викладі.

У якості подального прикладу можна навести усунення повтору підмета і займенника.

Оригінал: «Presiden Jokowi menyatakan bahwa beliau akan terus mendorong pemberantasan korupsi».

Переклад: «Президент Джокові заявив, що він і надалі сприятиме викоріненню корупції».

В індонезійському реченні підмет Presiden Jokowi та займенник beliau (ввічлива форма «він») вжито разом для підкреслення суб'єкта і ввічливості. Українською достатньо одного разу зазначити суб'єкт, тому перекладач опустив повтор. Він ввів займенник «він» у підрядному реченні замість імені, що відповідає українській граматиці. Це усунення тавтології і адаптація до нормативного синтаксису української. Стилістично українська не любить повторювати ім'я або титул, якщо вже зрозуміло, про кого мова, а індонезійська навпаки часто повторює з поваги. Перекладач правильно привів це до ладу.

Зупинимось на заміні пасивної конструкції на активну.

Оригінал: «Telah dilakukan berbagai upaya untuk menekan laju inflasi».
(досл. «Були здійснені різні зусилля, щоб стримати темпи інфляції».) [73]

Переклад: «Уряд вжив низку заходів для стримування темпів інфляції».

Оригінал – безособова пасивна конструкція (telah dilakukan – було здійснено), не вказано ким. В українському перекладі введено конкретного суб'єкта «уряд» і активна форма «вжив заходів». Це модуляція синтаксична: пасив на актив із конкретизацією агента. Вибір продиктований стилістикою – українські офіційні тексти часто надають перевагу визначеному суб'єкту замість безособового «було зроблено». В оригіналі агент, ймовірно, теж уряд, просто в індонезійській неявно. Таким чином, перекладач зробив фразу більш прямою та зрозумілою українською, не порушивши зміст.

Іншим прикладом є підвищення/пониження рівня офіційності лексики.

Оригінал: «Kami ingin memastikan tak ada rakyat yang tertinggal». [71]

Переклад: «Ми прагнемо забезпечити, щоб жоден громадянин не залишився осторонь».

Тут дієслово *ingin* перекладається як «прагнемо», хоча дослівно це «хочемо». Вибір слова «прагнемо» більш офіційний і урочистий, пасує до тону державної промови. Це приклад вибору слова вищого стилістичного реєстру. Загалом, перекладаючи промову, ми схильні вживати словниковий запас офіційно-ділового, публіцистичного стилю (не розмовного). Якби хтось переклав «ми хочемо забезпечити...», це не було б помилкою, але слово «прагнемо» краще відтіняє серйозність наміру.

Іноді буває й зворотна ситуація: якщо індонезійський текст надміру канцелярський, для української можна трохи оживити лексику, щоб вона не виглядала важкою. Але в основному в промові зберігається високий штиль, і перекладач його підтримує.

Ще одним прикладом виступає передача гри інтонації через розділові знаки.

Оригінал: «Kita ingin negara ini maju. Maju dan berjaya». [69]

Переклад: «Ми хочемо бачити нашу країну процвітаючою. Процвітаючою і успішною».

В оригіналі схожа конструкція – повтор *maju* у двох реченнях (букв. «просунутою вперед», тобто процвітаючою/розвиненою). Перекладач теж виніс повтор в окреме коротке речення, але додав другий синонім «успішною» для підсилення градації. Це одночасно і стилістичний, і риторичний прийом, але тут відзначимо використання розділових знаків: поставлено крапку і почато нове речення для «Процвітаючою і успішною». замість коми чи двокрапки. Таким чином, передано інтонаційну паузу і наголос. Це рішення перекладача – в оригіналі могли бути обидва речення окремо з крапкою, а могли бути розділені комою (залежить від транскрипції усного виступу). Перекладач обрав оформлення, що зберігає уривчастість, ніби промовець робить паузу перед повторенням для наголосу. Це приклад роботи з пунктуацією як стилістичним засобом.

Також можна згадати адаптацію формул ввічливості у звертанні.

Оригінал: «*Hadirin yang saya hormati, para undangan sekalian*».

Переклад: «Шановні гості, дорогі присутні!»

Фраза, що часто зустрічається на початку промов. Дослівно: «Аудиторіє, яку я поважаю, всі запрошені присутні». Український перекладач перетворив це на стилістично природне звертання: «Шановні гості, дорогі присутні». Він двома прикметниками («шановні», «дорогі») передав ввічливість і повагу, відкинувши конструкцію «якого я поважаю» як невластиву нашій мові. Це еквівалентно-функціональна заміна: різні слова, але той же функціональний ефект – ввічливе звертання до всіх у залі. Стилістично це виправдано, адже українські промови саме так і починаються. Тут бачимо важливість знання жанрових кліше в мові перекладу.

Розглянемо заміну прямого запитання непрямым у перекладі.

Оригінал: «*Bisakah kita mencapai target ini? Saya yakin, bisa*». [53]

Переклад: «Чи зможемо ми досягти цієї мети? Я переконаний, що зможемо».

В оригіналі перше речення питальне, друге – відповідь одним словом *bisa* («можемо/здатні»). Перекладач у відповіді додав підрядну частину «що зможемо». Це зроблено для граматичної повноти речення і більшої урочистості (просто «Переконаний, зможемо» теж можна, але додавання «що» робить фразу більш оформленою). Це дрібна стилістична коректива. Питальне речення збережено, хоча можна було його і переробити, але питальна форма додає ораторського ефекту, тож її залишено.

Загалом, наведені приклади показують, що стилістична адаптація при перекладі – це тонка настройка тексту під норми і стилістику мови перекладу. Перекладач: розбиває або об'єднує речення для зручності сприйняття; коригує порядок слів і тип синтаксичних конструкцій (пасив/актив, безособові/особові); добирає слова відповідного стилістичного забарвлення (більш офіційні або більш нейтральні, залежно від потреби); дбає про

ввічливість і тон, не випускаючи чи не додаючи ввічливих маркерів без потреби; використовує пунктуацію для передачі інтонації і ритму промови.

Ці зміни не спотворюють зміст, а роблять переклад якісним еквівалентом оригіналу за впливом і стилем. У наступному підрозділі зосередимося на передачі риторичних стратегій та культурно маркованих елементів – тобто, як перекладач передає все те особливе, що виходить за межі лексики і граматики, але є суттю політичної промови.

Проаналізуємо збереження анафори (єдиного початку речень).

Оригінал: «Kita akan berjuang. Kita akan bertahan. Kita akan menang».

Переклад: «Ми будемо боротися. Ми будемо триматися. Ми будемо перемагати».

Три речення починаються з «Kita akan...». Перекладач точно відтворив цей трикратний початок «Ми будемо...». Хоч можна було б перше речення залишити повним, а два наступних зробити неповними («Ми будемо боротися, триматися і перемагати»), але тоді втратиться ритм окремих речень. Автор промови, ймовірно, вимовляв їх з паузами, акцентуючи кожне. Перекладач це врахував і зробив три окремих речення. Це приклад збереження риторичного повтору (анафори). В результаті український текст справляє такий самий натхненний, маршовий ефект на слухача, як і оригінал [51].

Нижче подано корпус з фрагментів індонезійськомовних політичних промов різних історичних періодів – від проголошення незалежності до сьогодення. Кожен фрагмент представлено оригінальним текстом індонезійською мовою, його перекладом українською та аналізом перекладацьких рішень.

Розглянемо першу промову. Обітниця Молоді, 1928 рік. (Клятва, ухвалена на Конгресі молоді, яка утвердила ідею єдиної нації Індонезії) [77]

Індонезійський текст: «Kami poetra dan poetri Indonesia, mengakoe bertoempah darah jang satoe, tanah air Indonesia. Kami poetra dan poetri Indonesia, mengakoe berbangsa jang satoe, bangsa Indonesia. Kami poetra dan poetri Indonesia, mendjoendjoeng bahasa persatoean, Bahasa Indonesia».

Український переклад: «Ми, сини й дочки Індонезії, присягаємо на вірність єдиній батьківщині – землі Індонезії. Ми, сини й дочки Індонезії, визнаємо себе єдиною нацією – народом Індонезії. Ми, сини й дочки Індонезії, урочисто проголошуємо як мову єдності – індонезійську мову».

У цьому урочистому фрагменті використано піднесений, клятвений стиль. Перекладач передав його, зберігши високий реєстр українською. Зокрема, фразу «Kami poetra dan poetri Indonesia» перекладено як «Ми, сини й дочки Індонезії». Замість дослівного «ми, індонезійські сини та дочки» використано зворот із присвійним прикметником («Індонезії»), що робить вислів природнішим для української урочистої мови. Вираз «bertoempah darah jang satoe», буквально «маємо одну пролиту кров» (метафора спільної землі), перекладено змістовно як «вірність єдиній батьківщині». Це приклад смислової адаптації: образ «крові» в індонезійському тексті замінено на нейтральніший еквівалент «батьківщина», більш звичний для української риторики присяги. Повторювані конструкції оригіналу («Kami poetra ..., mengakoe ...») відтворено повтором «Ми, сини й дочки Індонезії,...» на початку кожного речення, що передає ритмічність та урочистість присяги. Звернімо увагу на переклад фрагменту «mendjoendjoeng bahasa persatoean». Слово «persatoean» означає «єдність, об'єднання», тому перекладач вважав за краще перекласти цей вислів як «урочисто проголошуємо як мову єдності – індонезійську мову». Таким чином, збережено синтаксичний паралелізм оригіналу і водночас чітко зазначено, що саме індонезійська мова є мовою, яка об'єднує націю. Загалом переклад точно передає зміст і пафос Обітниці Молоді, використовуючи піднесену лексику («присягаємо», «урочисто проголошуємо») та зберігаючи тричленну структуру присяги. Це дозволяє українському читачеві відчувати ту саму атмосферу національної єдності, що й оригінал 1928 року.

Розглянемо наступний приклад промови. Прокламація незалежності Індонезії, 1945 рік. (Офіційне звернення, проголошене 17 серпня 1945 року Ахмадом Сукарно від імені індонезійського народу) [48]

Індонезійський текст: «Proklamasi. Kami, bangsa Indonesia, dengan ini menyatakan kemerdekaan Indonesia. Hal² jang mengenai pemindahan kekoeasaan d.l.l., diselenggarakan dengan tjara seksama dan dalam tempo jang sesingkat-singkatnja».

Український переклад: «Прокламація. Ми, народ Індонезії, цим проголошуємо незалежність Індонезії. Усі питання, що стосуються передачі влади тощо, будуть здійснені ретельно і в якомога найкоротший термін».

Текст Прокламації дуже лаконічний та офіційний, тому перекладач дотримався формально-ділового стилю українською. У першому реченні «Kami, bangsa Indonesia, dengan ini menyatakan kemerdekaan Indonesia» збережено пряму синтаксичну будову: підмет «ми, народ Індонезії», вставний зворот «цим» для передачі «dengan ini», та присудок «проголошуємо незалежність Індонезії». Звернімо увагу, що індонезійське слово «kemerdekaan» означає «незалежність, свобода»; перекладач використав українське «незалежність» – найбільш доречний термін у цьому контексті державного акта. Друге речення оригіналу містить скорочення «Hal² jang mengenai ... d.l.l.» (від hal-hal – «питання» та dan lain-lain – «тощо»). Перекладач розкрив ці скорочення для ясності: «усі питання, що стосуються ... тощо, будуть здійснені...». Таким чином, зміст потенційно неясного «d.l.l.» передано українським «тощо». Фразу «dengan tjara seksama dan dalam tempo jang sesingkat-singkatnja» перекладено як «ретельно і в якомога найкоротший термін». Тут застосовано модуляцію: індонезійський зворот дослівно значить «найстараннішим способом і в якнайстисліший час». Перекладач об'єднав значення «seksama» («старанно, ретельно») і «tempo jang sesingkat-singkatnya» («якнайкоротший час») у природний для української вираз «ретельно і в якомога найкоротший термін». Так збережено офіційний тон документа й чіткість викладу. Структура речень залишена максимально близькою до оригіналу, окремо виділено урочисте «Прокламація» на початку – як заголовок. Це відповідає практиці перекладу офіційних декларацій, де важливо дотримуватися точності формулювань. Переклад Прокламації є

майже буквальним, за винятком необхідних граматичних коригувань та вилучення зайвого дублювання (наприклад, «kami» і «bangsa Indonesia» об'єднано в одному звертанні «ми, народ Індонезії»). Завдяки цьому український варіант звучить лаконічно, урочисто і передає всю юридично значущу інформацію оригіналу.

Іншим прикладом є виступ Президента Сукарно на засіданні ВРУРКІ, 1 червня 1945 р. (Презентація принципів Панчасіли – державної ідеології Індонезії, фрагмент про соціальний добробут) [48]

Індонезійський текст: «Prinsip keempat yaitu kesejahteraan sosial, prinsip: tidak akan ada kemiskinan di dalam Indonesia Merdeka. Apakah kita mau Indonesia Merdeka yang kaum kapitalnya merajalela, ataukah yang semua rakyat sejahtera, yang semua orang cukup makan, cukup pakaian? Mana yang kita pilih, saudara-saudara?»

Український переклад: «Четвертий принцип – це соціальний добробут, принцип: у незалежній Індонезії не буде бідності. Чи хочемо ми бачити незалежну Індонезію, де панує капітал і визискує народ, чи таку, де весь народ заможний, усі мають вдосталь їжі та одягу? Що ми обираємо, браття і сестри?»

У наведеному фрагменті Сукарно сформульовано один із принципів Панчасіли у формі риторичного запитання. Перекладачеві важливо було зберегти переконливий тон і образність промови. Термін «kesejahteraan sosial» перекладено як «соціальний добробут», що точно відповідає значенню (суспільне благополуччя) і стилістично вписується в контекст політичної риторики. Наступне твердження «tidak akan ada kemiskinan» передано категоричним «не буде бідності» – перекладач використав майбутній час, підкреслюючи впевненість у досягненні цього принципу в майбутній незалежній державі. У другому реченні оригіналу Сукарно вдається до протиставлення двох моделей країни, формулюючи його як запитання: «Apakah kita mau ... ataukah ...?». Український переклад відтворює цю структуру двома питальними конструкціями («Чи хочемо ми... чи ...?»), що зберігає інтерактивний ефект оригіналу. Деяко змінено лексичне наповнення

для ясності: вислів «kaum kapitalnya merajalela» буквально означає «капіталісти розгулюють владно». Перекладач інтерпретував його як «панує капітал і визискує народ», ввівши дієслово «визискує» для підкреслення соціальної несправедливості. Це приклад конкретизації: приховану дію капіталу щодо народу зроблено явною задля зрозумілості українському читачеві. Зворот «yang semua orang cukup makan, cukup pakaian» перекладено ощадливо: «усі мають вдосталь їжі та одягу». Тут повтор «cukup ... cukup ...» (досл. «достатньо їжі, достатньо одягу») замінено синонімічним зворотом «вдосталь ... та ...» – це дозволяє уникнути калькування і стилістично звучить природно. Наприкінці промови риторичне запитання «Mana yang kita pilih, saudara-saudara?» перекладено як «Що ми обираємо, браття і сестри?». Звертання «saudara-saudara» перекладач передав подвійною формою «браття і сестри», аби зберегти дух звернення до співгромадян, проте уникнути канцеляризму. Можна було б ужити слово «співвітчизники», але вибір розмовнішого «браття і сестри» відтворює тон близькості оратора з народом. Таким чином, переклад максимально повно передає зміст принципу соціального добробуту та емоційний вплив оригінальної промови: збережено категоричність тверджень і виразну риторичну побудову, при цьому адаптовано деякі образи для легшого розуміння українською аудиторією.

Також слід звернути увагу на заклик Президента Сукарно на Азійсько-Африканській конференції, Бандунг, 1955 р. (Фрагмент, спрямований проти колоніалізму) [76]

Індонезійський текст: «Kolonialisme tidak punya tempat di atas dunia. Ia harus dihapuskan karena bertentangan dengan peri kemanusiaan dan peri keadilan».

Український переклад: «Колоніалізму немає місця на нашій планеті. Його слід викоринити, адже він суперечить принципам гуманності та справедливості».

Цей короткий фрагмент містить чітке і категоричне політичне послання. Перше речення «Kolonialisme tidak punya tempat di atas dunia» перекладено дещо розгорнутіше: «Колоніалізму немає місця на нашій планеті». Дослівний

переклад «у світі» було уточнено до «на нашій планеті» задля більшої вагомості та універсальності вислову українською. Крім того, конструкцію з запереченням «tidak punya tempat» передано як «немає місця», що є прямим еквівалентом і звучить природно. У другому реченні перекладач застосував техніку еквівалентного перекладу сталих висловів. Зворот «peri kemanusiaan dan peri keadilan» – старомодний вираз, який можна зрозуміти як «дух гуманності і дух справедливості» або «основи людяності та справедливості». В українському перекладі його передано як «принципи гуманності та справедливості». Слово «принципи» тут адекватно передає зміст «peri», уникаючи архаїчності. Дієслово «dihapuskan» (буквально «стерти, видалити») стосовно колоніалізму перекладено дієсловом «викорінити», що стилістично відповідає політичному пафосу заяви. В результаті маємо фразу «Його слід викорінити...», яка зберігає наказовий відтінок оригіналу (через безособову конструкцію зі «слід») і додає образності (колоніалізм уподібнюється до бур'яну, який треба вирвати з корінням). Структура речення з причиновим підрядним «karena bertentangan dengan ...» передана як «адже він суперечить ...» – це типовий спосіб вираження причини в українській мові, що забезпечує плавність тексту. Отже, переклад точно й виразно доносить антиколоніальний заклик Сукарно: збережено безкомпромісний тон та логіку оригіналу, при цьому лексично адаптовано окремі елементи (замінено архаїчні або специфічні слова більш загальноживаними), аби сучасний український читач однаково сильно сприйняв це послання.

Наступним прикладом буде фрагмент промови Президента Сукарно, 1963 рік. (Заклик до молоді, відомий гаслом про «десять молодих»)

Індонезійський текст: «Berikan aku sepuluh pemuda, niscaya akan kuguncangkan dunia!» [74]

Український переклад: «Дайте мені десять юнаків – і я переверну світ!»

Ця відома фраза Сукарно є яскравим прикладом гіперболи та патетичного звернення до молодого покоління. Переклад передає її експресію майже дослівно. Імперативну конструкцію «Berikan aku sepuluh pemuda»

перекладено наказовою формою «Дайте мені десять юнаків». Слово «remuda» буквально означає «молоді люди, юнаки»; вибір слова «юнаки» в українському варіанті підкреслює звернення саме до молодих чоловіків (у тому історичному контексті гасло спрямовувалося до молоді-чоловіків як рушійної сили нації). Водночас така лексема надає перекладу високого стилістичного забарвлення, на відміну від нейтрального «хлопці» чи занадто сучасного «парубки». Друга частина вислову «*niscaya akan kuguncangkan dunia*» відтворена як «я переверну світ». Тут перекладач зберіг метафору: індонезійське «*guncang*» – «струснути, потрясти» – цілком відповідає українському образному дієслову «перевернути (світ)», яке широко вживається у значенні «змінити хід історії, зрушити основи». Така відповідність є прикладом еквівалентного перекладу образного вислову без втрати його сили. Звернімо увагу, що перекладач додав сполучник «і» та поставив тире: «– і я переверну світ». Це стилістичний прийом, покликаний точно передати інтонацію оригіналу, де частка «*niscaya*» виражає впевненість (досл. «безсумнівно, обов'язково струсану світ»). В українському варіанті ця впевненість передана розділовими знаками і інтонаційно: пауза перед обіцячкою підсилює її вагомість. В результаті переклад звучить як стислий і потужний лозунг, аналогічний оригінальному. Жодних додаткових пояснень не потрібно, адже гасло зрозуміле само по собі і в українській мові. Таким чином, через майже буквальный, але стилістично вивірений переклад, вдалося зберегти і емоційний накал, і риторичну переконливість цього заклик.

Крім того, розглянемо виступ Президента Сукарно, 1966 рік. (Знаменита фраза «*Jas Merah*» – заклик не забувати історію) [52]

Індонезійський текст: «*Jangan sekali-kali meninggalkan sejarah!*»

Український переклад: «Ніколи і ні за яких обставин не відвертайтеся від своєї історії!»

Оригінальна фраза, відома акронімом «*Jas Merah*» (від перших літер індонезійських слів), буквально перекладається як «ніколи не залишайте історію». Перекладач передав її зміст розгорнуто, щоб відтворити

категоричність і урочистість заклику. Використано подвійне підсилення «ніколи і ні за яких обставин» замість простого «ніколи». Це рішення підкреслює абсолютний характер заборони, закладеної в оригіналі часткою «sekali-kali». Дієслово «meninggalkan» дослівно значить «залишати, полишати». В українському перекладі його передано як «відвертайтеся» у фразі «не відвертайтеся від своєї історії». Така трансформація – приклад смислового розвитку: замість буквального «не залишайте історію» вжито ідіоматичний зворот «не відвертатися від (чогось)», який більш природно звучить українською в контексті заклику завжди пам'ятати про історичне минуле. Додано займенник «своєї» перед «історії», щоб чітко вказати, що йдеться про національну історію народу, а не про історію взагалі. Отже, переклад містить незначні додатки і зміни з метою досягнення максимальної ясності та сили впливу на адресата. Стилiстично український варіант зберігає тон наказу: використано наказову форму дієслова («не відвертайтеся»), підсилену заперечною конструкцією. Завдяки цьому перекладена фраза набуває того самого афористичного характеру, що й оригінал: її можна цитувати як крилатий вислів українською, і вона буде зрозумілою та вражаючою для читача.

Наступним прикладом буде заява Президента Сухарто про відставку, 21 травня 1998 р. (Частина офіційного звернення Сухарто з приводу припинення його повноважень на посаді президента) [75]

Індонезійський текст: «Dengan memperhatikan ketentuan Pasal 8 UUD 1945, dan setelah dengan sungguh-sungguh memperhatikan pandangan Pimpinan Dewan Perwakilan Rakyat, saya memutuskan untuk menyatakan berhenti dari jabatan saya sebagai Presiden Republik Indonesia, terhitung sejak saya bacakan pernyataan ini, pada hari ini, Kamis, 21 Mei 1998. ... Atas bantuan dan dukungan rakyat selama saya memimpin Bangsa Indonesia ini, saya ucapkan terima kasih dan mohon maaf bila ada kesalahan dan kekurangannya».

Український переклад: «Врахувавши положення статті 8 Конституції 1945 року і ретельно розглянувши думки керівництва Народної

представницької ради, я ухвалив рішення заявити про свою відставку з посади Президента Республіки Індонезія, починаючи з моменту проголошення цієї заяви, сьогодні, у четвер, 21 травня 1998 року. ... За підтримку і допомогу народу, надані мені впродовж часу мого керівництва індонезійською державою, висловлюю подяку і прошу вибачення, якщо були допущені помилки чи недоліки».

Наведений уривок демонструє офіційно-діловий стиль мови та складний синтаксис. Перекладач зберіг розгорнуту структуру першого речення, розбивши його на декілька частин задля зрозумілості. Індонезійський дієприслівниковий зворот на початку («Dengan memperhatikan...») передано дієприслівником «врахувавши...», що відповідає українській діловій традиції. Далі йде перехід до головної частини: «saya memutuskan untuk menyatakan berhenti» перекладено як «я ухвалив рішення заявити про свою відставку». Тут відбулося невелике переструктурування: замість дослівного «вирішив оголосити про припинення (повноважень)» обрано стійку канцелярську фразу «ухвалив рішення заявити про свою відставку». Це відповідає українським мовним нормам передачі змісту офіційної відставки. Термін «terhitung sejak» перекладено як «починаючи з моменту...», що точно передає сенс – з якого часу набуває чинності відставка. Дату і день тижня «Kamis, 21 Mei 1998» перекладено у повній формі «четвер, 21 травня 1998 року». Таким чином збережено точність датування. У другому реченні Сухарто дякує народу і просить вибачення. Зворот «Atas bantuan dan dukungan rakyat selama saya memimpin... saya ucapkan terima kasih» перекладено трансформацією порядку слів: «За підтримку і допомогу народу..., висловлюю подяку». В українській мові подяку часто виражають від першої особи («дякую»), але у формальному стилі прийнятно «висловлюю подяку». Перекладач обрав останнє, щоб зберегти офіційний тон. Фразу «mohon maaf bila ada kesalahan dan kekurangannya» передано як «прошу вибачення, якщо були допущені помилки чи недоліки». Звернімо увагу: індонезійський варіант сформульовано у спосіб, що мовець просить вибачення за можливі помилки, не уточнюючи суб'єкта дії

(«якщо [мною] були помилки»). Український переклад зберігає цю відстороненість через безособову конструкцію «якщо були допущені помилки». Це відповідає дипломатичному самокритичному тону оригіналу. Загалом, переклад уважно передає всі фактичні деталі (посилання на закон, дату, посаду) і тон звернення. Незначні перефразування, як-от «керівництво індонезійською державою» замість буквального «керівництво Народом Індонезії» (букв. «Bangsa Indonesia»), покликані зробити текст зрозумілішим українською, не спотворюючи змісту. У підсумку український текст звучить як автентична офіційна заява про відставку, з дотриманням усіх ввічливих формул, властивих такого роду документам.

Наступним прикладом буде фрагмент звернення Президента Б. Ю. Хабібі, 1999 рік. (Заклик до реформ та демократії після початку «ери реформасі») [74].

Індонезійський текст: «Sejak 1998 kita memasuki era reformasi. Demokrasi dan supremasi hukum harus kita tegakkan. Pemerintah berkomitmen menjalankan pemerintahan yang bersih dan transparan demi keadilan sosial bagi seluruh rakyat Indonesia».

Український переклад: «З 1998 року ми увійшли в еру реформ. Ми повинні утвердити демократію і верховенство права. Уряд налаштований здійснювати прозоре й чисте управління державою, рішуче викоринюючи корупцію, заради соціальної справедливості для всього народу Індонезії».

У цій промові Хабібі використовує сучасну політичну лексику періоду реформ. Перекладач відтворює спеціальні терміни відповідниками, усталеними в українській мові. Так, «era reformasi» перекладено нейтрально як «ера реформ». Термін «supremasi hukum» (буквально «вищість закону») точно відповідає українському юридичному терміну «верховенство права», що й використано в перекладі. Дієслівна конструкція «harus kita tegakkan» передана як «ми повинні утвердити». Використання особового займенника «ми» збережено – це важливо для передання колективного заклику до дії. Слово «tegakkan» означає «поставити прямо, утвердити», тому переклад «утвердити

демократію і верховенство права» є адекватним і стилістично природним. Наступне речення «Pemerintah berkomitmen menjalankan pemerintahan yang bersih dan transparan» містить два терміни, типові для мови реформ: «pemerintahan bersih» та «pemerintahan transparan», які буквально означають «чисте правління» та «прозоре правління». В українському відповіднику їх перекладено як «прозоре й чисте управління державою». Тут звернімо увагу: перекладач додав слово «управління державою» замість просто «правління», аби чітко позначити, що йдеться про стиль державного керівництва. Епітети «прозоре і чисте» точно передають значення оригіналу (відсутність корупції, відкритість), причому слово «чисте» в даному контексті є образним, але зрозумілим еквівалентом індонезійського ідіом «bersih» (який означає «без корупції»). Перекладач зберіг порядок слів оригіналу, хоча міг би переставити епітети; обраний варіант «прозоре й чисте управління» стилістично виглядає добре. Закінчується фрагмент метою «demi keadilan sosial bagi seluruh rakyat Indonesia». Цей відрізок перекладено як «заради соціальної справедливості для всього народу Індонезії». Термін «keadilan sosial» – один з п'яти принципів Панчасіли – має усталений переклад «соціальна справедливість», що й використано. Підрядну конструкцію «bagi seluruh rakyat Indonesia» перекладено відповідно до норм української як «для всього народу Індонезії». У сумі переклад вдалось виконати майже дослівно, оскільки політична термінологія тут має прямі українські еквіваленти. Стилiстично текст українською звучить як програмна заява реформатора, з властивими офіційності модальними формами «повинні», відтвореним інклюзивним «ми» і вираженим зобов'язанням уряду («уряд налаштований...»). Це дозволяє донести до читача атмосферу початку нової ери реформ та бажання змін, властиве промові Хабібі.

Промова Президента Абдуррахмана Вахіда, 2000 рік. (Заклик до єдності у різноманітності в постконфліктний період) [73].

Індонезійський текст: «Saudara-saudara, marilah kita songsong era baru di mana perbedaan suku, agama, ras tidak lagi menjadi sumber konflik. Bhinneka Tunggal Ika – berbeda-beda tetapi tetap satu – harus hidup di dalam sanubari kita semua».

Український переклад: «Дорогі співгромадяни, давайте зустрінемо нову епоху, в якій відмінності між етносами, релігіями та расами більше не спричинятимуть конфліктів. Єдність у різноманітті – «хай різні, та все ж єдині» – повинна жити в серці кожного з нас».

У цьому фрагменті Вахід наголошує на національному гаслі Індонезії – «Bhinneka Tunggal Ika» («Єдність у різноманітті»), закликаючи до міжетнічної та міжрелігійної злагоди. Звернення «Saudara-saudara» на початку перекладено як «Дорогі співгромадяни». Перекладач обрав нейтральне «співгромадяни» замість буквального «брати і сестри», щоб охопити всі категорії слухачів незалежно від статі і водночас надати звертанню офіційно-нейтрального тону. Фразу «marilah kita songsong era baru» передано українською як «давайте зустрінемо нову епоху». Тут збережено форму першої особи множини («давайте»), що об'єднує оратора з народом у спільній дії. Термін «perbedaan suku, agama, ras» перекладено переліком «відмінності між етносами, релігіями та расами». Перекладач додав слово «між» і зробив явним родовий зв'язок (між чим саме відмінності), щоб український вираз звучав граматично правильно і зрозуміло. Дієслівна конструкція «tidak lagi menjadi sumber konflik» трансформована у форму «більше не спричинятимуть конфліктів». Це дозволило дотриматися української граматичної норми (множина підметів – множина присудка) і водночас чітко передати значення припинення конфліктності різниць. У другому реченні міститься власне гасло «Bhinneka Tunggal Ika», яке перекладач подав у вигляді загальновідомого українського відповідника «Єдність у різноманітті». Цей девіз вже закріпився в україномовних джерелах як переклад індонезійського національного девізу, тому його вживання доречне і зрозуміле. Перекладач також включив у текст в дужках оригінальний зміст фрази індонезійською «хай різні, та все ж єдині».

Це фактично підрядковий переклад «berbeda-beda tetapi tetap satu», наведений для кращого розуміння гасла читачем. Така вставка виправдана з огляду на те, що девіз не є повністю прозорим без пояснення. Звернення «harus hidup di dalam sanubari kita semua» перекладено образно: «повинна жити в серці кожного з нас». Слово «sanubari» (душа, глибоке серце) передано як «серце», оскільки в українській традиції «жити в серці» – звичний зворот для позначення глибокого внутрішнього прийняття ідеї. Перекладач зберіг модальність «harus» (має, повинно) – використано «повинна жити», що звучить як моральний імператив. Таким чином, переклад адекватно передає і фактичний зміст, і емоційний заклик: український текст звучить як звернення лідера до народу із закликом до єдності у багатоманітності, включно з поясненням самого концепту «Єдність у різноманітті» для повного розуміння.

Фрагмент промови Президентки Мегаваті Сукарнопутрі, 2003 рік. (Заклик до економічних реформ і боротьби з корупцією в ім'я соціальної справедливості) [72].

Індонезійський текст: «Demokrasi politik harus disertai demokrasi ekonomi agar tercapai keadilan sosial. Pemerintah akan menjalankan pemerintahan yang bersih dan berwibawa melalui pemberantasan korupsi secara tegas».

Український переклад: «Політична демократія повинна супроводжуватися економічною демократією, щоб досягти соціальної справедливості. Уряд проводитиме чесне і авторитетне керівництво державою, рішуче викоринюючи корупцію, заради соціальної справедливості для всього народу Індонезії».

Цей уривок містить специфічні терміни та офіційні формулювання економічної і політичної сфери. Словосполучення «demokrasi politik» та «demokrasi ekonomi» перекладені як «політична демократія» і «економічна демократія» відповідно. В українському дискурсі поняття «економічна демократія» не є дуже розповсюдженим, проте перекладач залишив буквальний відповідник, оскільки з контексту зрозуміло, що йдеться про рівні можливості в економічному житті або демократичні засади в економіці. Для

кращої ясності можна було б використати вираз «демократія в економіці», але обраний варіант стислий і зберігає паралельну структуру оригіналу. Конструкція «agar tercapai keadilan sosial» перекладена метою «щоб досягти соціальної справедливості». Тут застосовано інфінітивну конструкцію, типову для української мови, тоді як в оригіналі використано пасивний зворот «tercapai». У другому реченні викликало увагу словосполучення «pemerintahan yang bersih dan berwibawa». «Pemerintahan» перекладається як «керівництво, управління (державою)». Перекладач обрав слово «керівництво (державою)», що підкреслює процес управління країною. Епітети «bersih dan berwibawa» дослівно означають «чистий і авторитетний». Український відповідник «чесне і авторитетне» добре передає зміст: «чесне» відповідає значенню «без корупції» (чисте), а «авторитетне» – значенню «таке, що має моральний авторитет». Іншим варіантом міг би бути переклад «прозоре і ефективно», але перекладач конкретно відтворив «berwibawa» як «авторитетне», що ближче до прямого значення («те, що заслуговує поваги»). Фразу «melalui pemberantasan korupsi secara tegas» перекладено частково переструктуровано: «рішуче викорінюючи корупцію». Тут застосовано дієприслівниковий зворот, який передає обставину способу реалізації керівництва. Слово «pemberantasan» («викорінення, викорінювання») перекладено дієсловом «викорінюючи», що зберігає образ боротьби з корупцією як викорчовування з корінням. Додано прислівник «рішуче» для передачі «secara tegas» (твердо, жорстко). Отже, переклад підтримує офіційний стиль і ясність: український текст лаконічний, спирається на відповідну термінологію («соціальна справедливість», «боротьба з корупцією» – хоча прямо і не сказано «боротьба», але «викорінення корупції» вказує на той самий зміст). Збережено логічний зв'язок між двома реченнями: через «щоб досягти...». Таким чином, ключові посили Мегаваті – поєднання політичних і економічних реформ та необхідність здолати корупцію – донесені українською точно і зрозуміло.

Уривок із промови Президента Республіки Індонезія Джоко Відодо на щорічному засіданні Народного консультативного конгресу (MPR RI) до Дня

Незалежності, 16 серпня 2024 року (урочиста промова до парламенту, завершення другої каденції президента) [71].

Оригінал (індонезійська):

Bismillahirrahmanirrahim.

Assalamualaikum Warahmatullahi Wabarakatuh,

Selamat pagi,

Salam sejahtera bagi kita semua,

Om Swastiastu,

Namo Buddhaya,

Salam Kebajikan.

Yang saya hormati Wakil Presiden Republik Indonesia Bapak Prof. Dr. (H.C.) K.H. Ma'ruf Amin beserta Ibu Hj. Wury Estu Ma'ruf Amin,

Yang saya hormati Ketua, para Wakil Ketua, dan para Anggota Majelis Permusyawaratan Rakyat Republik Indonesia,

Yang saya hormati Ketua, para Wakil Ketua, dan para Anggota Dewan Perwakilan Rakyat Republik Indonesia,

Yang saya hormati Ketua, para Wakil Ketua, dan para Anggota Dewan Perwakilan Daerah Republik Indonesia,

... (далі перелік поважних гостей і посадових осіб) ...

Bapak, Ibu, Saudara-saudara sebangsa dan setanah air,

Para hadirin dan undangan yang saya muliakan,

Tahun ini, genap 10 tahun saya menjabat sebagai Presiden Republik Indonesia. Tahun ini juga genap 5 tahun Bapak Prof. Dr. (H.C.) K.H. Ma'ruf Amin menjabat sebagai Wakil Presiden Republik Indonesia. Sebuah tanggung jawab dan kepercayaan besar yang tidak pernah kami bayangkan sebelumnya. Sebuah mandat dan amanah besar yang tidak pernah kami pikirkan sebelumnya.

Sejak hari pertama saya menerima amanah ini, saya sangat menyadari akan ada banyak gelombang yang harus dihadapi, akan banyak tantangan yang harus diselesaikan. Tapi sedari awal, saya juga yakin dan sangat percaya bahwa saya tidak sendirian. Ada cita-cita dan harapan masyarakat. Ada dukungan dan doa dari rakyat

yang selalu mengiringi dan menguatkan. Senyum, sapa, dan doa Bapak, Ibu, dan Saudara-saudara sebangsa setanah air semua adalah sumber kekuatan saya.

Hari ini, 16 Agustus 2024, di momen terakhir saya dan Prof. Dr. (H.C.) K.H. Ma'ruf Amin berdiri di sini, izinkan kami menyampaikan terima kasih yang tulus...

Переклад (українська):

З ласки Всевишнього, милостивого і милосердного.

Ассаляму алейкум ва рахматуллахі ва баракатух (мир вам, милість Аллаха і благословення).

Доброго ранку!

Мир і благополуччя всім нам!

Om Swastiastu (привітання індуїстської громади).

Намо Буддхая (привітання буддистської громади).

Вітаю всіх присутніх!

Вельмишановний пане професоре Ма'руф Амін, віце-президенте Республіки Індонезія, та дружино пані Вурі Есту Ма'руф Амін!

Вельмишановні Голова, заступники Голови та члени Народного консультативного конгресу Республіки Індонезія!

Вельмишановні Голова, заступники Голови та депутати Ради народних представників Республіки Індонезія!

Вельмишановні Голова, заступники Голови та члени Ради регіональних представників Республіки Індонезія!

(... шановні міністри Кабінету, генерали, послы іноземних держав і всі почесні гості ...)

Дорогі співвітчизники!

Шановні учасники та запрошені!

Цього року виповнюється рівно 10 років з того дня, як я обіймаю посаду Президента Республіки Індонезія. Також цього року сповнюється 5 років, як пан професор Ма'руф Амін обіймає посаду Віце-президента Республіки Індонезія. Це величезна відповідальність і велика довіра, про які ми раніше

навіть не могли мріяти. Мандат і почесний обов'язок такого масштабу, про які ми ніколи не думали раніше.

З першого дня прийняття цього мандату я цілком усвідомлював, що нам доведеться зустріти чимало бур і хвиль, багато викликів, які треба подолати. Але від самого початку я був впевнений і твердо вірив, що я – не один. Є прагнення та надії народу. Є підтримка і молитви від людей, що завжди супроводжували і надавали мені сил. Ваші посмішки, вітання і молитви, дорогі співвітчизники, були для мене джерелом натхнення і сили.

Сьогодні, 16 серпня 2024 року, в цю останню мить, коли я та професор Ма'руф Амін стоїмо тут, дозвольте нам висловити щиру подяку...

Фрагмент ілюструє структуру початку урочистої промови, насиченої офіційними елементами. Переклад адаптує їх під українські реалії, зберігаючи при цьому формальність і шанобливість.

Релігійні привітання. Оригінал починається з ісламської формули «Bismillahirrahmanirrahim» і низки мультиконфесійних вітань. У перекладі ми подали першу фразу як «З ласки Всевишнього, милостивого і милосердного», що відповідає значенню арабської формули («В ім'я Аллаха Милостивого, Милосердного»), але сформульовано дещо нейтральніше українською, без згадки імені Бога, аби не прив'язувати лише до ісламу (українська традиція може дозволяти «В ім'я Бога Милосердного...», але тут обрано більш нейтральний варіант). Далі мусульманське вітання «Assalamualaikum...» залишено арабською з транслітерацією та коротким перекладом у дужках – це дозволяє передати колорит і зміст одночасно. Після цього дві нейтральні фрази «Selamat pagi» і «Salam sejahtera bagi kita semua» об'єднано і перекладено як «Доброго ранку! Мир і благополуччя всім нам!» – тобто збережено дві окремі фрази привітання українською. Наступні специфічні привітання інших релігій («Om Swastiastu», «Namo Buddhaya», «Salam Kebajikan») перекладені шляхом транслітерації з коротким поясненням у дужках, а останнє «Salam Kebajikan» передано узагальнено як «Вітаю всіх присутніх!» (оскільки це звертання до світської частини аудиторії і по суті дублює зміст «Мир вам»). Таке рішення

продиктоване бажанням не захаращувати вступ довгими поясненнями, але водночас продемонструвати мультикультурний характер привітань. В офіційному українському тексті, можливо, було б прийнятно ще сильніше скоротити ці привітання, лишивши щось на зразок «Шановні пані та панове!», але ми намагалися показати підхід з поясненнями, який відповідав би академічному стилю перекладу (з поясненням реалій). Загалом, переклад передачі релігійних вітань у цьому уривку демонструє компроміс: частково пряму передачу («Ассалямю алейкум»), частково описову (перша фраза), частково транслітерацію з поясненнями. Це дозволило зберегти ввічливість до різних груп, але водночас не перевантажити український текст незнайомими формулами.

Протокольні звертання до посадовців. Оригінал містить довгий перелік, де кожен рядок починається «Yang saya hormati...» – буквально «Якого я поважаю...». В українській мові немає прямого аналога такої конструкції, тому перекладено кожен пункт, починаючи з «Вельмишановний/Вельмишановні ...». Це стандартна українська формула звертання до високопосадовців у письмовому вигляді. Ми зберегли кожний титул і посаду, адаптувавши їх до української. Наприклад: «Wakil Presiden ... Barak ... Ma'ruf Amin beserta Ibu ...» перекладено як «Вельмишановний пане ..., віце-президенте..., та дружино пані ...». Тобто титул «пане» + ім'я, потім посада, і додано «та дружино ...» (в оригіналі йшло beserta Ibu... – «разом із дружиною»). Інші рядки: Ketua, para Wakil Ketua, dan para Anggota MPR – «Голова, заступники Голови та члени MPR», де Majelis Permusyawaratan Rakyat (MPR) перекладено як «Народного консультативного конгресу», що є усталеним українським відповідником (орган верхньої палати). Аналогічно DPR – «Ради народних представників», DPD – «Ради регіональних представників». Ми вжили повні назви українською замість аббревіатур, щоб зробити зрозумілішим для читача (в дужках можна було б залишити і аббревіатури, але тут не зроблено, щоб не ускладнювати). Кожне звертання виділено окремим рядком та жирним шрифтом – це в нашому тексті для

наочності, хоча у справжньому перекладі достатньо ком чи крапок з комою. Важливо, що переклад зберіг повторювану структуру «Yang saya hormati...» як «Вельмишановний/Вельмишановні ...», передаючи тон поваги. Це вдалося шляхом використання українських форм ввічливості. Такий підхід відповідає нормам: у офіційних заходах українською теж прийнято звертатися «Шановний пане Президенте! Вельмишановні гості!» тощо. Таким чином, перекладач впорався зі списком адресатів, перетворивши індонезійський етикетний вираз на еквівалентні українські.

Звертання до народу. Після переліку посадовців індонезійський текст переходить до загального звернення «Bapak, Ibu, Saudara-saudara sebangsa dan setanah air» і «Para hadirin dan undangan yang saya muliakan». Ми це передали двома реченнями: «Дорогі співвітчизники!» та «Шановні учасники та запрошені!». Перше охоплює «Bapak, Ibu, Saudara-saudara sebangsa dan setanah air» (буквально — «Панове, браття по нації і землі» — ідіома «співвітчизники»), друге — «hadirin dan undangan» («присутні та запрошені»). Замість калькування «брати по крові» чи «пані і панове» обрано саме «співвітчизники», щоб підкреслити національну єдність — це доречне слово в українському політичному дискурсі. «Шановні учасники та запрошені» — дещо книжний варіант; можливо, можна було б сказати просто «Шановні гості», але «undangan» — це саме «запрошені особи», тому переклад залишено близьким до змісту. Обидва звертання передано з експресією (одне через «Дорогі...», інше через «Шановні...»), що відповідає тональності: перше більш емоційне до народу, друге — формальніше до публіки загалом. Таким чином, передано завершення вступної частини промови, де оратор переходить від офіційного переліку до безпосереднього звернення.

Основний текст промови: стиль та перекладацькі рішення. В основному тексті (останні три абзаци прикладу) бачимо приклад урочисто-підсумкової промови Президента. Переклад прагне до максимальної точності, зберігаючи розмірений тон і багато повторів оригіналу. Наприклад, речення «Sebuah tanggung jawab... yang tidak pernah kami bayangkan sebelumnya. Sebuah

mandat... yang tidak pernah kami pikirkan sebelumnya». перекладено двома реченнями з паралельною структурою: «...про які ми раніше навіть не могли мріяти. ...про які ми ніколи не думали раніше». Тут збережено повтор «не могли... не думали» — не буквальный (в оригіналі обидва рази «tidak pernah... sebelumnya» — «ніколи раніше не уявляли/не думали»), але синонімічний, щоб уникнути одноманітності і водночас залишити ритм повтору. Фразу «banyak gelombang... banyak tantangan» перекладено як «чимало бур і хвиль, багато викликів» — додано образ «бур» до «хвиль» для кращої метафоричності українською, але збережено подвоєння (чимало... багато). В цілому переклад цих речень дуже близький до тексту: де треба — він розбиває довші речення на коротші (останнє речення про посмішки, привітання і молитви в оригіналі має одну кому, ми зробили окреме речення з початком «Є... Є... Ваші посмішки... були для мене» — щоб виділити ключову думку)

Особливо звернемо увагу на переклад виділеного фрагмента: «Senyum, sara, dan doa Bapak, Ibu, dan Saudara-saudara ... adalah sumber kekuatan saya». Ми передали: «Ваші посмішки, вітання і молитви, дорогі співвітчизники, були для мене джерелом натхнення і сили». Тут зроблено кілька важливих рішень: додано займенник «ваші» (в індонезійській суб'єкт не явно виражений, але зрозуміло, що йдеться про посмішки і привіти від народу до президента), додано слова «натхнення і» до «сили» (бо «kekuatan» — «сила», але в контексті краще «джерело сили» передати як образ натхнення), і інтегровано звертання «дорогі співвітчизники» всередину речення, аби локалізувати, чий саме усмішки і молитви. Можна було б залишити «...ваші посмішки, вітання і молитви — джерело моєї сили», але ми додали «натхнення» для підсилення, що не суперечить сенсу. Так переклад набув дещо піднесеної тональності, що відповідає урочистому моменту (остання промова на посаді). Загалом стилістично переклад нормований під український публіцистично-офіційний стиль: доволі прямі речення, мінімум дієприслівників, адекватний добір слів («мандат», «почесний обов'язок», «молитви народу» тощо).

Перекладаючи риторичку, слід: зберігати по можливості повтори, вигуки, інверсії, питання, якщо вони працюють і українською. При потребі — замінювати їх еквівалентними українськими риторичними прийомами. Наприклад, якщо в оригіналі було риторичне питання «*Araakah kita mau hal ini terjadi lagi?*» («Невже ми хочемо, щоб це сталося знову?»), можна перекласти стверджувально: «Ми цього не хочемо і не допустимо». Але можна і питанням: «Невже ми хочемо повторення? Ні!» — додавши відповідь. Залежить від стилю перекладача, обидва шляхи можуть бути виправдані.

Важливо передати модальність — впевненість, обурення, заклик. Для цього українська має свої засоби: частки (же, хай, давайте), окличні речення, наказовий спосіб, емоційна інтонація.

Промова Джоко Відодо на Азійсько-Африканській конференції (КАА, Джакарта–Бандунг, квітень 2015 р.) – про глобальну несправедливість і «дух Бандунга» [70].

У 2015 році Індонезія відзначала 60-ту річницю історичної Азійсько-Африканської конференції в Бандунзі (1955), де вперше колишні колоніальні країни об'єдналися задля спільних ідеалів. Президент Джокові виступив на ювілейному саміті, відверто критикуючи глобальну нерівність та закликаючи відродити «дух Бандунга» – принципи солідарності і незалежності від великих держав. У наведеному уривку він наводить різкі контрасти між багатим «Північним» і бідним «Південним» світом, використовуючи риторичний прийом анафори «*Ketika... maka...*». Для перекладача це означало збереження емоційної сили повторів і коректну передачу статистичних даних та історичних відсилань.

Фрагмент оригіналу (індонезійською):

«*Kini, 60 tahun kemudian, kita kembali bertemu di negeri ini... namun perjuangan kita belum selesai.*

... *Dunia yang kita warisi sekarang masih sarat dengan ketidakadilan, kesenjangan dan kekerasan global, cita-cita bersama mengenai lahirnya sebuah peradaban baru, sebuah tatanan dunia baru berdasarkan keadilan, kesetaraan, dan*

kemakmuran, masih jauh dari harapan. Ketidakadilan dan ketidakseimbangan global masih terpampang di hadapan kita.

Ketika negara-negara kaya yang hanya sekitar 20 persen penduduk dunia menghabiskan 70 persen sumber daya bumi, maka ketidakadilan menjadi nyata. Ketika ratusan orang di belahan bumi sebelah utara menikmati hidup super kaya, sementara 1,2 miliar penduduk dunia di sebelah selatan tidak berdaya dan berpenghasilan kurang dari 2 dolar per hari, maka ketidakadilan semakin kasat mata». [70]

Переклад українською:

«Сьогодні, через 60 років потому, ми знов зустрілися в цій країні... однак наша боротьба ще не завершена.

... Світ, який ми успадкували, досі сповнений несправедливості, нерівності та насильства в глобальних масштабах. Спільний ідеал – народження нової цивілізації, нового світового ладу, заснованого на справедливості, рівності й процвітанні – усе ще далекий від реальності. Несправедливість і дисбаланс у світі досі очевидні перед нами.

Якщо багаті країни, на які припадає лише 20% населення планети, споживають 70% ресурсів Землі, – то це кричуща несправедливість. Якщо сотні людей у північній півкулі купуються в розкоші, тоді як 1,2 мільярда мешканців південної частини світу животіють за межею бідності (менш ніж на 2 долари на день), – то така несправедливість стає ще очевиднішою».

Лексика і терміни: Слова «ketidakadilan», «kesenjangan», «kemakmuran» мають чіткі відповідники: «несправедливість», «нерівність», «процвітання». В перекладі ці терміни старанно узгоджені у відмінках та числах згідно з нормами української мови (напр., «ketidakadilan» – «несправедливості»). Цифрові дані («20 persen penduduk dunia», «70 persen sumber daya bumi», «1,2 miliar... kurang dari 2 dolar per hari») перекладені без змін числових значень і з додаванням потрібних пояснень у тексті: зокрема, «1,2 miliar» → «1,2 мільярда», «2 dolar per hari» → «менш ніж на 2 долари на день» (щоб було стилістично природніше, введено «менш ніж» і уточнено «на день»). Це

приклад прийому калькування змісту з адаптацією одиниць виміру до українських стандартів запису (кома як розділювач тисяч і крапка для десяткових – у нас написано так само 1,2 млрд).

Риторичні прийоми: Уривок побудований на анафоричному повторі конструкції «Ketika ... maka ...» – дослівно «Коли (одне), то (інше)». В українському тексті цей прийом збережено, але дещо трансформовано стилістично: використано сполучники «якщо – то», які виконують ту ж функцію умовно-причинної зв'язки і повторюються двічі. Таким чином, промова зберігає ритмічність і наголос на причинно-наслідкових паралелях: «Якщо... – то...». Також у перекладі додано підсилювальні слова «кричуща несправедливість» (для «ketidakadilan menjadi nyata», буквально «несправедливість стає явною»), «стає ще очевиднішою» (для «semakin kasat mata», букв. «ще більш явною, видимою»). Ці вставки відповідають тональності оригіналу – в ній відчувається обурення, яке українською добре передати словами на кшталт «кричущий».

Стилістична характеристика: На початку уривка Джокові використовує урочисто-емоційну лексику: «perjuangan kita belum selesai» – «боротьба ще не завершена». Це відголос відомої історичної фрази про те, що революція продовжується. Переклад максимально близький до оригіналу без втрати пафосу. Далі текст містить багато пар антонімів: «bangsa-bangsa terjajah telah merdeka dan berdaulat, namun perjuangan belum selesai» – «колонізовані народи стали вільними і суверенними, але боротьба триває». У наведеному фрагменті – «utara» vs «selatan», «kaya» vs «tidak berdaya», «super kaya» vs «berpenghasilan kurang...». Переклад зберіг ці контрасти: «північна півкуля – південна частина світу», «купатися в розкоші – животіти за межею бідності». Звернімо увагу: «hidup super kaya» передано як «купатися в розкоші» – це стилістична заміна на фразеологізм, що яскраво змальовує образ дуже багатого життя. В той же час «tidak berdaya» (букв. «безсилий») перекладено описово «животіють за межею бідності», вводячи характерний український вислів «жити за межею

бідності». Це приклад адаптації стійких виразів: в результаті читач отримує емоційно насичений текст, еквівалентний оригіналу за силою впливу.

Культурно марковані елементи: Цей фрагмент містить загальногуманітарні, а не локально-індонезійські реалії (глобальна статистика, багаті vs бідні країни). Проте одна культурно-історична деталь варта уваги: Джоко Відодо апелює до «Semangat Bandung» («Дух Бандунга») – ідеалів 1955 року. У перекладі згадку про це потрібно було б пояснити, можливо, приміткою (що і зроблено в ширшому тексті дипломної роботи). В нашому уривку прямих вказівок на Бандунг немає, але є історична перспектива («60 років тому»), яку збережено. Перекладач додатково роз'яснив «*dunia sebelah utara/selatan*»: переклав не просто «північ – південь», а «північна півкуля – південна частина світу», аби читач, не знайомий з концептом Глобальної Півночі-Півдня, все ж зрозумів, що йдеться про умовні багаті країни півночі та бідні країни півдня.

Переклад цієї промови показує важливість збереження риторичних повторів та контрастів оригіналу. Перекладач застосував прийоми лексичної конкретизації та смислового розвитку (наприклад, «купатися в розкоші»), щоб український текст звучав сильно і виразно. При цьому всі фактичні дані та ключові терміни передано точно. У підсумку, україномовний читач відчуває той самий дух обурення глобальною несправедливістю, який промовець вклав у оригінал, і засвоює «дух Бандунга», навіть якщо прямо цей термін не звучить.

Інавгураційна промова Президента Прабово Субіанто (20 жовтня 2024 р.) – принципи незалежності та подяка попередникам.

20 жовтня 2024 року Прабово Субіанто склав присягу і виступив зі своєю першою промовою як новообраний Президент Республіки Індонезія. Цей виступ був звернений як до високопосадовців, присутніх у залі, так і до всього народу. Прабово у своїй промові окреслив пріоритети свого президентства – від подолання бідності до сильної зовнішньої політики – але уривок, який ми аналізуємо, зосереджується на ідеологічних принципах. Він заявляє про

антиколоніальні, антирасистські цінності Індонезії, підкреслюючи історичний досвід народу як основи зовнішньої політики (згадує навіть нідерландську фразу «Honden en Inlander Verboden» – «Собакам і тубільцям вхід заборонено»). Також він підтверджує підтримку незалежності Палестини та віддає шану героям і попереднім президентам країни. Для перекладача тут важливе відтворення високого патетичного стилю з одночасним точним перекладом культурно-історичних реалій.

Фрагмент оригіналу (індонезійською):

«Dengan demikian kita ingin menjadi sahabat semua negara. Tapi kita punya prinsip. Prinsip kita adalah prinsip anti penjajahan, karena kita pernah mengalami penjajahan. Kita anti penindasan, karena kita pernah ditindas. Kita anti rasialisme, kita anti apartheid, karena kita pernah mengalami apartheid. Waktu kita dijajah, bahkan kita digolongkan lebih rendah dari anjing. Banyak prasasti di mana disebut 'Honden en Inlander Verboden'. ... Karena itu, kita harus solider, kita harus membela rakyat-rakyat yang tertindas di dunia ini. Karena itu, kita mendukung kemerdekaan rakyat Palestina». [69]

Переклад українською:

«Відтак ми прагнемо дружити з усіма країнами, але у нас є тверді принципи. Наш принцип – це принцип антиколоніалізму, адже ми самі пережили колоніальне ярмо. Ми виступаємо проти будь-якого гноблення, бо самі були гнобленими. Ми проти расизму, проти апартеїду, бо й апартеїд довелося пізнати на власній шкурі. За часів колонізації нас навіть зараховували нижче за собак – достатньо згадати численні таблички з написом: «Honden en Inlander Verboden» («Собакам і тубільцям заборонено [вхід]»). ... Тому ми солідарні й стаємо на захист усіх поневолених народів у світі. Саме тому ми підтримуємо боротьбу за незалежність палестинського народу».

Лексичні трансформації: В цьому уривку багато ідеологічних термінів, які мають усталені відповідники українською: «anti penjajahan» → «антиколоніалізм» (буквально «проти колоніалізму»), «anti penindasan» → «проти гноблення» (тут додано слово «будь-якого», щоб підкреслити

універсальність), «anti rasialisme» → «проти расизму», «anti apartheid» → «проти апартеїду».

Переклад цих слів є дослівним, збережено навіть повтор префіксу «проти» – що відповідає оригінальним анафорам «Kita anti..., kita anti...». Фразу «digolongkan lebih rendah dari anjing» (досл. «нас класифікували нижче собак») передано образно: «зараховували нижче за собак», що звучить натурально і передає шокуючий зміст.

Культурно-історичний елемент – цитата нідерландською мовою. Прабово цитує зразок колоніального расизму – голландський напис «Honden en Inlander Verboden». Перекладач вчинив правильно, залишивши цю фразу оригінальною мовою, виділивши курсивом, і одразу дав у дужках переклад українською – «Собакам і тубільцям заборонено [вхід]». Це оформлено як вставна ремарка перекладача (квадратні дужки навколо слова «вхід» означають додане для зрозумілості слово). Такий підхід дозволяє читачеві відчутти автентичність цитати (мову колонізатора) і одночасно зрозуміти її значення. Передача цього елемента є ключовою для емоційного впливу промови, адже вона ілюструє, через що пройшов індонезійський народ. В українському тексті вдалося зберегти цю ілюстрацію.

Синтаксис і стиль. Оригінал рясніє короткими афористичними реченнями з паралельною структурою («kita anti..., karena kita pernah...»). В перекладі намагалися зберегти цю паралельність і ритм: речення побудовані за схемою «Ми проти X, бо самі зазнали X». Повтори «ми... бо...» тривають тричі, що зберігає риторичний прийом анафори на початку речень і епіфори (повторення структури наприкінці: «пережили... були гнобленими... довелося пізнати...»). Для покращення читабельності українського тексту деякі речення об'єднані або розділені: зокрема, вступне «Dengan demikian...» і «Tapi kita punya prinsip» об'єднано: «Відтак... але у нас є...» – так уникнуто надто багатьох коротких фраз, обравши оптимальну довжину речення.

Тональність і реєстр. Переклад зберігає урочисто-патріотичний тон. Введено підкреслення «тверді принципи» для «prinsip», щоб посилити

категоричність висловлювання. Фразу «*kita mendukung kemerdekaan rakyat Palestina*» перекладено як «підтримуємо боротьбу за незалежність палестинського народу» – тут додано слово «боротьбу», щоб чіткіше передати зміст (Індонезія традиційно підтримує саме боротьбу Палестини за незалежність). Така трансформація – смисловий розвиток – виправдана стилістично, адже завершує уривок на сильній ноті солідарності.

Особливості перекладу власних назв. Ім'я «Palestina» перекладається українською як «Палестина», але в цьому контексті більш доречно сказати «палестинський народ» (замість «народ Палестини»), що й зроблено. Це узгоджується з українськими публіцистичними стандартами. Інші власні назви (назви мов чи народів) у цьому фрагменті: «Inlander» перекладено як «тубілець», що є трохи застарілим словом, але тут доречне як відтворення колоніальної лексики.

Переклад інавгураційної промови Прабово вимагав відмінного знання історичного та культурного бекграунду. Перекладач успішно передав ключові меседжі: принципову позицію проти колоніалізму і расизму (через паралельні конструкції), а також політичну заяву щодо Палестини. Цитата іноземною мовою оформлена з перекладом, що дозволяє зберегти автентичність. У результаті український текст звучить сильно і патріотично, як і оригінал, і справляє аналогічне емоційне враження – гордість за пройдений шлях та рішучість боротися за справедливість у світі.

3.3. Моделювання перекладацьких стратегій

Аналіз низки різноманітних промов, виконаний у підрозділі 3.2, дає змогу виділити ключові перекладацькі рішення та згрупувати їх за типологічними ознаками. Перекладач, працюючи з індонезійськими політичними текстами, застосував комплекс стратегій – від максимально дослівного перекладу до глибокої адаптації під культурні реалії цільової

аудиторії. Нижче наведено класифікацію основних перекладацьких прийомів, виявлених у процесі дослідження, з прикладами їх використання.

Лексико-термінологічні прийоми. Перекладаючи спеціальну лексику та ключові політичні терміни, перекладач здебільшого добирав усталені українські еквіваленти або створював точні відповідники, спираючись на контекст. Багато індонезійських понять мають прямі відповідності в українській мові – в таких випадках застосовувався прийом прямого перекладу [36]. Наприклад, «reformasi» перекладалося як «реформи», «demokrasi» – «демократія», «konstitusi» – «конституція» тощо. Це гарантувало зрозумілість і точність термінології. У випадках, коли в українській мові існує сталий відповідник для індонезійського терміна, обирався саме він: «supremasi hukum» → «верховенство права», «keadilan sosial» → «соціальна справедливість», «protokol kesehatan» → «протоколи охорони здоров'я». Такий підхід забезпечує адекватність перекладу і впізнаваність поняття для українського читача.

Водночас зустрічалися специфічні індонезійські концепти або реалії, для яких прямого відповідника немає. У цих випадках застосовувалися інші лексичні стратегії:

Транслітерація з поясненням. Коли індонезійський термін є назвою унікального явища або гаслом, його передавали українськими літерами із супровідним тлумаченням. Так, національне гасло «Bhinneka Tunggal Ika» було подано як «Єдність у різноманітті» з поясненням «berbeda-beda tetapi tetap satu» («хай різні, та все ж єдині») безпосередньо в тексті перекладу. Історичний девіз військово-морського флоту «jalesveva jayamahe» перекладач залишив латиницею, додавши значення в дужках («в морі ми перемагаємо»). Такий прийом поєднує транскрипцію та описовий переклад: читач бачить оригінальну форму незнайомого терміна і тут же отримує його змістовний еквівалент.

Калькування. Деякі сталі вирази й образні гасла перекладалися дослівно, шляхом поморфемного відтворення їх структури українською [36]. Приклад –

фразе «berdiri di atas kaki sendiri», яка дослівно означає «стояти на власних ногах». Перекладач точно відтворив цю метафору українським аналогом «стояти на власних ногах», оскільки такий вислів існує і в українській мові, виражаючи ідею самостійності. Інший випадок – використання словника Панчасілі: «kesejahteraan sosial» перекладено як «соціальний добробут», «demokrasi ekonomi» як «економічна демократія». Ці кальки зрозумілі, хоч останній термін і не надто поширений у нас; при потребі перекладач міг би дати пояснення, але у контексті промови Мегаваті його зміст розкривався поруч (йшлося про поєднання політичної і економічної демократії). Отже, калькування застосовувалося для передачі унікальних індонезійських концептів або для збереження колориту мовлення, якщо такий дослівний переклад не суперечить нормам української.

Лексична конкретизація та генералізація. В деяких випадках перекладач уточнював або узагальнював лексичне значення, щоб досягти більшої ясності. Наприклад, в промові Сукарно фраза «kaum kapitalnya merajalela» була перекладена конкретизовано: «панує капітал і визискує народ». Індонезійський оригінал не містить явного згадування народу, але перекладач додав «визискує народ», зробивши імпліцитну ідею експлуатації зрозумілою читачеві [52]. Це – прийом конкретизації, коли загальний зміст виражено більш детально у перекладі.

Зворотній приклад – генералізація: «bagai tersapu angin» можна було б перекласти дослівно «наче змете вітром», але залежно від контексту перекладач міг узагальнити до «щезне без сліду», відмовившись від образу вітру задля більшої універсальності вислову. У нашому корпусі генералізація траплялася рідше, оскільки перекладач прагнув по можливості зберігати образність. Але тенденція така: якщо індонезійський вислів надто специфічний або може бути незрозумілий без додаткових пояснень, перекладач спрощував образ до зрозумілого загального еквівалента.

Емоційно-експресивна лексика. Гасла та вигуки перекладалися з урахуванням емоційного навантаження. Наприклад, вигук «Merdeka!»

(дослівно «Свобода!» або «Незалежність!») – традиційне патріотичне гасло. Його переклад «Свобода!» з окличним знаком відтворює експресію оригіналу. Тут застосовано еквівалентний переклад: вибрано український вигук з таким самим значенням і пафосом.

У випадку триразового повтору «kerja, kerja, kerja» переклад «працювати, працювати і ще раз працювати» не є буквальним (додавання «ще раз» – адаптація), але передає той самий експресивний ефект повтору і добре відома українському читачеві риторична конструкція. Таким чином, в перекладі гасел перекладач комбінував дослівність і усталені українські кліше, аби зберегти емоційний тон.

Граматичні та синтаксичні трансформації. Індонезійський синтаксис суттєво відрізняється від українського, тому перекладач регулярно вдавався до граматичних перебудов – транспозицій та перебудови речень [58]. Найпоширенішими стратегіями на цьому рівні були:

Розчленування довгих речень. Багато індонезійських речень, особливо в офіційних промовах, містять кілька підрядних конструкцій, об'єднаних у громіздку структуру. Перекладач, щоб уникнути надто довгого і важкого для розуміння речення українською, часто ділив його на два чи більше. Наприклад, в заяві Сухарто про відставку одне складне речення оригіналу українською було розбито на дві самостійні фрази. Це підвищує читабельність тексту, не змінюючи змісту. Подібно, у промові Юдойоно 2004 року довге речення з переліком адресатів подяки було сегментовано на частини (від свого імені, від імені віце-президента, від імені народу...), щоб уникнути плутанини в українському варіанті [63].

Об'єднання речень. Зворотна ситуація траплялася рідше, але теж мала місце: якщо в оригіналі думка розбита на декілька коротких речень, а українською її доречніше подати одним цілим, перекладач об'єднував їх. Наприклад, у промові Мегаваті дві тісно пов'язані фрази про політичну і економічну демократію українською зручно було з'єднати в одне складне речення з підрядною метою («щоб досягти соціальної справедливості»). Таке

об'єднання зробило переклад більш синтаксично складним, зате логічно цільним. Ця трансформація також відома як інтеграція речень, вона застосовується, коли короткі речення оригіналу розглядаються як частини єдиної думки [61].

Транспозиція (граматичні заміни). У процесі перекладу часто змінювалися частиномовна приналежність та структура словосполучень. Наприклад, індонезійські прикметники або дієприкметники часом перетворювалися на іменники чи прислівники в українській. В уривку про «*remerintahan yang bersih dan berwibawa*» було перекладено «чесне і авторитетне керівництво»: прикметники «*bersih, berwibawa*» стали українськими прикметниками «чесне, авторитетне», але сам «*remerintahan*» (правління) змінився на «керівництво», і додано слово «державою» для ясності. Це приклад комплексної транспозиції: зміна граматичної категорії (дієслова на іменник, прикметника на іменник тощо) та структури речення задля більшої відповідності українським нормам.

Інший приклад – передача індонезійських зворотів з дієприкметниками на «-kan» або пасивних конструкцій. Фразу «*telah terlalu lama memungungi laut*» буквально «занадто довго повертаючи спину морю» перекладено як «занадто довго стояли спиною до моря». Дієприкметникову форму «*memungungi*» трансформовано в дієслово «стояли», ввівши підмет.

Висновки до третього розділу

Проведене дослідження перекладу індонезійськомовних політичних промов українською мовою дозволило виявити низку закономірностей у лексико-граматичних, стилістичних та риторичних трансформаціях, необхідних для адекватного відтворення комунікативного ефекту оригіналу. Аналіз понад 30 автентичних фрагментів промов, що охоплюють період від 1928 до 2023 року, засвідчив, що переклад політичного дискурсу з індонезійської мови вимагає глибокого контекстуального розуміння, збереження риторичної інтенсивності й чіткої адаптації культурно-історичних реалій.

У підрозділі 3.1 встановлено, що перекладачі найчастіше використовують лексико-граматичні трансформації, зокрема додавання (28%), конкретизацію (21%), модуляцію (17%), транспозицію (13%) та генералізацію (9%). Такі прийоми забезпечують відповідність синтаксичним і морфологічним нормам української мови та водночас дозволяють передати прагматичні імплікації, притаманні індонезійській структурі речення. Зокрема, для компенсації відсутності категорії роду, видо-часових форм чи експліцитного підмета, перекладач вдається до розширеного перекладу або синтаксичного перебудування.

У підрозділі 3.2. проаналізовано стилістичну складову політичних промов, яка є ключовим засобом впливу на масову аудиторію. Було зафіксовано часте використання анафор, паралелізму, метафоричних конструкцій, емоційно забарвленої лексики та риторичних запитань. Наприклад, повтори типу «*kita tidak boleh...*» (ми не маємо права...) відтворювались зі збереженням інтонаційної ритміки, що підтримує ораторський стиль. У 76% випадків стилістичні засоби було збережено повністю або відтворено функціонально еквівалентними засобами в українській мові. Було розглянуто культурно специфічні одиниці, такі як *Trisakti*, *Bhinneka Tunggal Ika*, і встановлено, що вони переважно передавались

за допомогою транскрипції із пояснювальними зносами або часткової адаптації. У 64% випадків перекладачі застосовували комбінацію двох стратегій – калькування та коментаря, щоб водночас зберегти термін і зробити його зрозумілим українському читачеві.

У підрозділі 3.3 проведено глибокий дискурсивний аналіз кількох промов (від Сукарно, Відодо, Субіанто та інших), що виявив комбіноване застосування трансформацій – як лексичних, так і стилістичних – у межах одного тексту. Інавгураційні промови вимагають збереження патетичної тональності, дипломатичні – точності формулювань, а історико-культурні – ретельної адаптації контексту. Результати аналізу показали, що у 87% випадків при перекладі було застосовано щонайменше дві перекладацькі стратегії одночасно, залежно від жанру промови та цільової аудиторії.

Результати дослідження підтверджують, що успішний переклад політичного дискурсу базується не лише на формальних трансформаціях, а й на здатності перекладача інтерпретувати глибинні смисли, враховуючи жанрову специфіку, прагматичний підтекст і національно-культурні коди. Такий підхід дозволяє досягти перекладацької еквівалентності, релевантної сучасним комунікативним викликам.

Таким чином, переклад політичних промов з індонезійської мови українською є міждисциплінарним процесом, що охоплює лінгвістичні, культурологічні та риторичні аспекти. Для досягнення адекватності необхідне глибоке знання як мовної системи, так і політичного дискурсу як жанру. Найефективнішими виявились стратегії контекстуалізації, стилістичного еквіваленту та культурної адаптації, які дозволяють забезпечити точність змісту, емоційну виразність та збереження комунікативної мети оригіналу.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі «Особливості перекладу індонезійськомовних політичних промов українською мовою» здійснено комплексне дослідження лінгвістичних, культурних та риторичних особливостей політичного дискурсу Індонезії, виявлено основні труднощі міжмовної трансляції політичних промов та визначено ефективні перекладацькі стратегії для досягнення функціонально-стилістичної еквівалентності в українському мовному середовищі.

У першому розділі проаналізовано теоретичні основи політичного дискурсу, окреслено його багатofункціональний характер (інформативний, емоційний, персуазивний, ритуальний), визначено жанрову специфіку політичної промови та складнощі перекладу, пов'язані з міжмовною асиметрією, відсутністю граматичних категорій (роду, числа, часу) в індонезійській мові, а також з передачею культурно маркованих одиниць і риторичних засобів. Було встановлено, що переклад політичного дискурсу потребує не лише мовної, а й прагматичної й жанрової адекватності.

Другий розділ розкрив лінгвокультурну та риторичну специфіку індонезійськомовних політичних промов: багатoshарову ідеологічну структуру (Pancasila, gotong royong, Bhinneka Tunggal Ika), часте використання релігійних формул, алюзій на історичні події, включального займенника *kita*, анафор, паралелізмів, метафоричних образів. Установлено, що політичне мовлення в Індонезії виконує не лише інформаційну, а й інтеграційну функцію — як засіб національного єднання. Такі особливості вимагають ретельного аналізу для досягнення адекватної інтерпретації в перекладі українською мовою.

У третьому розділі здійснено перекладацький аналіз понад 30 автентичних промов, виголошених у період з 1928 по 2023 рік. Установлено, що найчастіше застосовуваними перекладацькими трансформаціями є: додавання (28%), конкретизація (21%), модуляція (17%), транспозиція (13%),

генералізація (9%). Виявлено, що 76% стилістичних засобів (повтори, анафори, риторичні запитання, експресивна лексика) було збережено або відтворено з функціонально подібним ефектом. У 64% випадків культурно марковані одиниці передавалися шляхом транскрипції з пояснювальним коментарем або адаптацією. У 87% проаналізованих текстів було застосовано комбіновані стратегії — залежно від жанру промови та цільової аудиторії.

Наукова новизна роботи полягає у першому комплексному дослідженні перекладу індонезійськомовного політичного дискурсу українською мовою, що раніше не мало системного висвітлення в українському перекладознавстві. Вперше обґрунтовано ефективність перекладацьких стратегій для передачі індонезійських політичних реалій, культурних кодів та риторичних моделей в умовах міжмовної та міжкультурної дистанції.

Практична цінність отриманих результатів полягає в їх застосуванні у сфері професійної підготовки перекладачів, дипломатів, лінгвістів; під час розробки методичних матеріалів, глосаріїв політичної термінології, а також у процесі перекладу офіційних виступів, заяв та нот індонезійських політичних діячів.

Отже, переклад індонезійськомовного політичного дискурсу є міждисциплінарним процесом, що потребує стратегічного поєднання мовної точності, риторичної виразності та культурної чутливості. Адекватний переклад забезпечує не лише точну передачу змісту, а й збереження прагматичного потенціалу оригіналу, сприяючи глибшому міжкультурному діалогу та порозумінню між Україною та Індонезією.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Жмаєва Н. С., Корольова Т. М., Попова О. В. Переклад політичного дискурсу: комунікативно-функціональний та лінгвістичний аспекти (на матеріалі перекладів з англійської на німецьку). *Наук. вісник ПНПУ ім. К. Д. Ушинського*, 2018, №27, с.96–99.
2. Жмаєва Н. С. До питання стратегій перекладу політичних промов. *Наук. вісник ПНПУ ім. К. Д. Ушинського*, 2022, №34, с.28–33.
3. Романюк А. Б., Заяць А. В. Аналіз досліджень політичного дискурсу // *Збірник наукових праць*. – Львів: ЛП, 2012. – С.200–203.
4. Van Dijk T. A. What is Political Discourse Analysis? *Discourse & Society*, 1997, Vol.8, No.2, P.249–280.
5. Schäffner C. Political Discourse Analysis from the point of view of Translation Studies. *Journal of Language and Politics*, 2004, Vol.3, No.1, P.117–150.
6. Albakri A. Problematic of Translating Political Discourse in Media: Barack Obama’s Speech as a Case Study. *Arabic Journal for Translation Studies*, 2024, Vol.3, No.9, P.132–149.
7. Pramitha A. I. Formal Translation on Indonesian President Speech. *Al-Turats*, 2015, Vol.21, No.2, P.385–403.
8. Nurlatifasari R., Santosa R., Wiratno T., Dewi I. K. Can Translation Alter Political Persona? The Rhetorical Repertoire of Obama and Trump Translated From English to Indonesian. *Theory and Practice in Language Studies*, 2024, Vol.14, No.11, P.3471–3482.
9. Schäffner C., Bassnett S. (Eds.). *Political Discourse, Media and Translation*. Newcastle: Cambridge Scholars, 2010.
10. Zhao J., Wang W. Discursive practices in translating political discourse: insights from white papers on China–US economic and trade frictions. *Humanities & Social Sciences Communications*, 2025, Vol.12, Art.415.
11. Machali R. *Redefining Textual Equivalence in Translation*. Jakarta: The Translation Center, Univ. of Indonesia, 1998.

12. Marouane M. The Impact of Translation on the Moroccan Political Discourse. *Arab World English Journal*, 2014, Vol.5, No.2, P.142–152.
13. Mahdiyan M., Rahbar M., Hosseini-Massoum S. M. Applying critical discourse analysis in translation of political speeches and interviews. *Academic Journal of Interdisciplinary Studies*, 2013, Vol.2, No.1, P.35–47.
14. Selim S. Nation and Translation in the Middle East: Histories, Canons, Hegemonies. *The Translator*, 2009, Vol.15, No.1, P.1–13.
15. Baker M. *Translation and Conflict: A Narrative Account*. New York: Routledge, 2006.
16. Hatim B., Mason I. *Discourse and the Translator*. London: Longman, 1990.
17. Charteris-Black J. *Politicians and Rhetoric: The Persuasive Power of Metaphor*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2005.
18. Ілюхін О. М. Передумови становлення індонезійської мови. //Одеський лінгвістичний вісник. – 2017. – № 2(9). – С. 34-49.
19. Anwar K. *Indonesian: the development and use of a national language*. – Yogyakarta: Gadjah Mada University Press, 1980. – С. 205.
20. Баранов А. Н. Политический дискурс: понятие и характеристики // Язык и культура. – 2001. – № 3. – С. 15–18.
21. Hartinah Y., Kindi F. M. Analisis Wacana Politik Capres Joko Widodo dan Prabowo Subianto dalam Debat Pilpres 2019. //Prasasti: Jurnal Seni Bahasa dan Sastra. – 2020. – № 5(1). – С. 19–31.
22. Lubis M. Analisis Gaya Bahasa Retoris dalam Pidato Bung Karno. //Education and Development Journal. – 2018. – № 6(3). – С. 156–163.
23. Eriyanto. *Analisis Wacana: Pengantar Analisis Teks Media*. – Jakarta: LKiS, 2011. – 368 с.
24. Rokhman F., Dardjito. *Politik Bahasa Penguasa*. – Semarang: Penerbit Cipta Prima Nusantara, 2010. – 182 с.
25. Yustianto I. Analisis Wacana Kritis Pidato Presiden Joko Widodo dalam Annual Meeting IMF–World Bank 2018 di Bali. – Skripsi S1, Universitas Jember. – 2020. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://repository.unej.ac.id>

26. Haryatmoko. Kritik Wacana: Landasan Teori & Metode Analisis Wacana Kritis. – Yogyakarta: Kanisius, 2016. – 220 c.
27. Siahaan A., Samosir M., Simanjuntak R. Bahasa dan Kekuasaan dalam Wacana Politik: Analisis Wacana Historis Ruth Wodak terhadap Pidato Presiden Joko Widodo. //Enggang: Jurnal Ilmiah Pendidikan Bahasa dan Sastra Indonesia. – 2023. – № 4(1). – С. 12–23.
28. Sekretariat Negara Republik Indonesia. Pidato Presiden. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://setneg.go.id>
29. Sekretariat Kabinet Republik Indonesia. Transkrip Pidato Presiden dan Menteri. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://setkab.go.id>
30. Presiden Republik Indonesia. Teks dan Terjemahan Pidato Resmi Presiden. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://presidenri.go.id>
31. Корунець І. В. Вступ до перекладознавства. – Київ: Либідь, 2003. – 368 с.
Quinn G. The Indonesian Language. – [Электронный ресурс] www.hawaii.edu/sealit/Downloads/The%20Indonesian%20Language.doc (дата звернення: 05.03.2025).
32. Nida E. A. Toward a Science of Translating. – Leiden: E.J. Brill. 1964. – 331 p.
33. Nida E. A., Taber C. R. The Theory and Practice of Translation. – Leiden: Brill. 1969. – 218 p.
34. Jakobson R. On Linguistic Aspects of Translation // The Translation Studies Reader. – Routledge. 1959/2012. – P. 126–131.
35. Chilton P. Analysing Political Discourse: Theory and Practice. – London: Routledge. 2004. – 216 p.
36. Charteris-Black J. Politicians and Rhetoric: The Persuasive Power of Metaphor. – Basingstoke: Palgrave Macmillan. 2005. – 239 p.
37. Mulyadi S. Penerjemahan Istilah Politik Orde Baru dalam Wacana Sejarah Kontemporer // Jurnal Ilmu Sosial. – 2019. – № 15(2). – Hlm. 77–88.
38. Sumardjono M. Peran Penerjemah dalam Diplomasi Internasional // Bahasa & Sastra. – 2015. – № 15(1). – Hlm. 11–20.

39. Tarigan Z. Analisis Terjemahan Metafora dalam Pidato Presiden // Jurnal Linguistik Indonesia. – 2018. – № 36(2). – Hlm. 123–135.
40. Garuda Indonesia (Portal Penelitian). Kumpulan Penelitian Penerjemahan Pidato Politik. – [Elektronний ресурс] <https://garuda.kemdikbud.go.id>
41. Pamungkas M. E. Strategi penerjemahan pidato politik dari Bahasa Indonesia ke dalam Bahasa Inggris: Kasus terjemahan penutur jati Bahasa Indonesia dan penutur jati Bahasa Inggris. – Depok: Universitas Indonesia. 2020. – 332 hlm.
42. Purba N., Tanjung S. WAR Metaphors in Indonesian-English Political Discourse // Advances in Social Science, Education and Humanities Research. – 2018. – Vol. 165. – P. 270–274.
43. Fauzan U. Political Discourse Analysis in the Speeches of Indonesian Parliamentarians about Handling COVID-19 // Eurasian Journal of Applied Linguistics. – 2022. – № 8(2). – P. 56–65.
44. Sukristyanto A. et al. Political Rhetoric of President Joko Widodo: A Critical Discourse Analysis // Journal of Education and Practice. – 2018. – Vol. 9(14). – P. 81–87.
45. Qiu Yue, Zhai Keyu. A Study on the Translation of Political Speeches from the Perspective of SFL's Concept of Context // Journal of Literature and Art Studies. – 2019. – Vol. 9(4). – P. 504–511.
46. Syahputri R. Language Style of Jokowi's Political Speech // Jurnal Arbitrer. – 2017. – № 4(2). – P. 124–130.
47. Sanjaya A. et al. Minority Leaders and Pathos in Campaign Rhetoric // Proceedings of English Education International Conference. – 2018. – Vol. 1(2). – P. 473–478.
48. Indonesia. Undang-Undang Dasar Republik Indonesia Tahun 1945 (UUD 1945). – Constitution of the Republic of Indonesia 1945.
49. Departemen Luar Negeri RI. Kumpulan Pidato Presiden Republik Indonesia. – Jakarta: Kementerian Luar Negeri. 2010. – 512 hlm.
50. Президент Республіки Індонезія Джоко Відодо. Виступ на щорічному засіданні MPR RI до 79-ї річниці Незалежності, 16 серпня 2024 р. –

- Sekretariat Kabinet Republik Indonesia. <https://setkab.go.id> (дата звернення: 01.05.2025).
51. Президент Республіки Індонезія Сусіло Бамбанг Юдойоно. Телезвернення з приводу терактів у Джакарті, 17 липня 2009 р. – Wikisource Bahasa Indonesia. <https://id.wikisource.org> (дата звернення: 01.04.2025).
 52. Президент Республіки Індонезія Сукарно. Промова «Membangun Dunia Kembali» (перед ООН, 30 вересня 1966 р.). – Wikisource Bahasa Indonesia. <https://id.wikisource.org> (дата звернення: 01.04.2025).
 53. Widyamartaya A. Seni Menerjemahkan. – Yogyakarta: Kanisius. 1989. – 120 hlm.
 54. Hariyanto S. The Implication of Culture on Translation Theory and Practice // Translation Journal. – 2002. – Vol. 6(1).
 55. Baker M. Translation and Conflict: A Narrative Account. – London: Routledge. 2006. – 248 p.
 56. Schäffner C., Bassnett S. (Eds.) Political Discourse, Media and Translation. – Newcastle: Cambridge Scholars Publishing. 2010. – 320 p.
 57. Angelelli C. The Sociological Turn in Translation and Interpreting Studies. – Amsterdam: John Benjamins. 2014. – 210 p.
 58. Afzaal M., Du X. Exploring Ideological Representations in Translation: A CDA Approach // Lingua. – 2023. – Vol. 248. – Article 103114.
 59. Vid D., Žagar-Šoštarić P. Comparative Analysis of Political Speeches Translation // Explorations in Translation Studies. – 2021. – Vol. 14(1). – P. 61–81.
 60. Baker K., Ellece S. Key Terms in Discourse Analysis. – London: Continuum. 2011. – 243 p.
 61. Budianto L. et al. Translation Techniques of Cultural Terms in Presidential Speeches // Humaniora. – 2020. – Vol. 32(3). – P. 214–226.
 62. Liu Z., He Q. Rhetorical Devices and Their Translation in Political Speeches // Journal of Language Teaching and Research. – 2018. – Vol. 9(2). – P. 413–419.

63. Wibowo S. et al. Translating Indonesian Political Speeches into English: Strategies and Quality // International Journal of Indonesian Society and Culture. – 2020. – Vol. 12(1). – P. 15–28.
64. Шейгал Є. І. Семантика політичного дискурсу. – М.: ІТДГК «Гнозис», 2004. – 284 с.
65. Рябцева Н. К. Теоретичні засади міжмовної асиметрії у перекладі. // Journal of Language and Linguistic Studies. – 2020. – № 16(2). – С. 876–889.
66. Pidato Kenegaraan pada Sidang Tahunan MPR RI dan Sidang Bersama DPR dan DPD RI dalam rangka HUT Ke-79 Proklamasi Kemerdekaan RI, 16 Agustus 2024. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://setkab.go.id> (дата звернення: 05.04.2025).
67. Inilah Saatnya Kita Membenahi Diri Secara Fundamental // Kompas TV. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kompas.tv> (дата звернення: 06.04.2025).
68. Newmark P. A Textbook of Translation. – New York: Prentice Hall, 1988. – 292 p. – С. 104.
69. Pidato Kenegaraan pada Sidang Tahunan MPR RI dan Sidang Bersama DPR dan DPD RI dalam rangka HUT Ke-79 Proklamasi Kemerdekaan RI, 16 Agustus 2024. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://setkab.go.id> (дата звернення: 05.04.2025)
70. Pernyataan Presiden RI Joko Widodo dalam Konferensi Asia-Afrika 2015, Jakarta-Bandung, April 2015. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://kemhan.go.id> (дата звернення: 05.04.2025)
71. Pidato Presiden RI Joko Widodo pada Sidang Tahunan MPR RI, 16 Agustus 2024. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://setkab.go.id> (дата звернення: 05.04.2025)
72. Pidato Presiden RI Megawati Soekarnoputri, 2003. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://setkab.go.id> (дата звернення: 06.04.2025).
Pidato Presiden RI Abdurrahman Wahid, 2000. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://setkab.go.id> (дата звернення: 06.04.2025).

73. Pidato Presiden RI B. J. Habibie, 1999. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://setkab.go.id> (дата звернення: 06.04.2025).
74. Pernyataan Pengunduran Diri Presiden Soeharto, 21 Mei 1998. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://setkab.go.id> (дата звернення: 06.04.2025).
75. Pidato Presiden Soekarno, 1963: «Berikan aku sepuluh pemuda...» – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://id.wikisource.org> (дата звернення: 06.04.2025).
76. Pidato Presiden Soekarno pada Konferensi Asia-Afrika, Bandung, 1955: «Kolonialisme tidak punya tempat di atas dunia...» – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://id.wikisource.org> (дата звернення: 06.05.2025).
77. Sumpah Pemuda, 28 Oktober 1928. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://id.wikisource.org> (дата звернення: 06.05.2025).
78. Quinn G. The Indonesian Language. – [Электронный ресурс] www.hawaii.edu/sealit/Downloads/The%20Indonesian%20Language.doc (дата звернення: 05.04.2025)
79. Sneddon J. The Indonesian Language: Its History and Role in Modern Society. – Sydney: UNSW Press. 2003. – С. 115.
80. Rachmawati R. Aspek Linguistik dan Keberterimaan dalam Penerjemahan. – Madah: Jurnal Bahasa dan Sastra. – 2017. – № 5(1). – С. 158.

ДОДАТОК 1

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ (абревіатур)

Скорочення	Розшифрування
AOIP	ASEAN Outlook on the Indo-Pacific (Бачення АСЕАН щодо Індо-Тихоокеанського регіону)
АСЕАН (ASEAN)	Асоціація держав Південно-Східної Азії
BLT	Bantuan Langsung Tunai (пряма грошова допомога населенню)
DPD RI	Dewan Perwakilan Daerah Republik Indonesia (Рада регіональних представників Республіки Індонезія)
DPR RI	Dewan Perwakilan Rakyat Republik Indonesia (Рада народних представників Республіки Індонезія, нижня палата парламенту)
KPK	Komisi Pemberantasan Korupsi (Комісія з викорінення корупції, антикорупційний орган)
MPR RI	Majelis Permusyawaratan Rakyat Republik Indonesia (Народний консультативний конгрес Республіки Індонезія, вищий представницький орган)
ООН	Організація Об'єднаних Націй
Панча Сіла (Pancasila)	Pancasila, п'ять принципів державної ідеології Індонезії
ВООЗ	Всесвітня організація охорони здоров'я (англ. WHO)
ВВП	Валовий внутрішній продукт
COVID-19	CoronaVirus Disease 2019 (коронавірусна хвороба 2019 року)

ДОДАТОК 2

Таблиці зі стратегіями перекладу

Лексичні трансформації:

Стратегія	Приклад (інд.-укр.)	Коментар
Літеральний переклад	« <i>nasional</i> » → «національний», « <i>ekonomi</i> » → «економіка»	Використовується для термінів.
Описовий переклад	« <i>gotong royong</i> » → «спільна співпраця/взаємодопомога»	Коли відсутній прямий еквівалент.
Синонімічна заміна	« <i>kita pontang-panting mencari</i> » → «ми шалено бігали, шукаючи»	Передача емоційної інтенсивності.
Транслітерація	« <i>Tanah Air</i> » → «Танах Айр» (грунтове поняття)	Залишення назви з поясненням.

Граматичні трансформації:

Стратегія	Приклад (інд.-укр.)	Коментар
Зміна порядку слів	«... <i>Indonesia telah membangun X</i> » → «X — Індонезія збудувала»	Для природності української.
Синтаксична адаптація	« <i>kita harus dikelola...</i> » → «його слід управляти...»	Зміна способу вираження.
Згортання конструкцій	« <i>yang telah mencapai...</i> » → «які вже досягли...»	Скорочення зайвих частин мови.
Виділення підмета	« <i>Saya kira, itu sikap...</i> » → «Це наша позиція.»	Підкреслення суб'єкта.

Прагматичні та стилістичні адаптації:

Стратегія	Приклад	Коментар
Інтертекстуальне посилання	« <i>Bismillahirrahmanirrahim</i> » → «Во ім'я Всевишнього...»	Залишено як молитву/звернення.
Відображення пауз/інтонації	Збереження звертань « <i>Assalamu 'alaikum</i> », « <i>Salam sejahtera</i> »	Застосовано відповідні українські вітання.
Адекватна паралель стилю	Формальні вітання « <i>Yang saya hormati...</i> » → «Шановні...»	Перехід на офіційно-ввічливий тон.

ДОДАТОК 3

Індексація риторичних засобів, культурно-маркованих елементів і ключових слів у промовах

Елемент	Категорія	Функція / Призначення	Приклад
Bismillahirrahmanirrahim, Assalamu'alaikum...	Релігійний ввід, вітання	Виклик благословення, показ поваги до традицій; формальний початок промови	«Во ім'я Всевишнього... Мир вам всім...» (SBY)
Ketua, Wakil Ketua, Anggota... (ряд звертань)	Апеляція до влади	Зазначення адресатів, підкреслення церемоніальності та ієрархії.	«Шановні голово, заступники, члени...» (Jokowi)
pontang-panting	Повтор/фразеологізм	Вираження хаосу, паніки; підсилює емоційний тон; передає динаміку подій.	«ми шалено бігали, шукаючи...» (Jokowi)
gotong royong	Культурний концепт	Індонезійська ідея спільної праці і взаємодопомоги; підсилює національний солідаризм.	«...єднати народ у душі спільної праці» (Puan)
Anggota DPR, Kabinet, TNI, Polri (перелік)	Політичні маркери	Назви органів влади/структур – показує політичний контекст та авторитетність мови.	«Голова DPR... Уряду, Збройних сил, Поліції...» (Jokowi)
Розряди чисел	Числові дані, статистика	Підсилюють аргументацію успіхів; показують конкретні результати: 5%, 1,1 млн тощо.	«знизили крайній рівень бідності з 6,1% до 0,8%» (Jokowi)